

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему «Управління економічною безпекою підприємства в сучасних умовах»

Виконав здобувач 2 курсу, групи ПТ-24м
спеціальності 051 Економіка

Кучер Дар'я Вікторівна

Керівник к.е.н., доцент Короленко Ольга Борисівна

Рецензент к.е.н., доцент Поліщук Ірина Георгіївна

м. Кривий Ріг
2025 р.

КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра економіки, організації та управління підприємствами
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ:

зав. кафедри ЕОУП,
д-р. екон. наук, проф. Альона ШАХНО

« ____ » _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачеві
Кучер Дар'ї Вікторівна

1. Тема роботи «Управління економічною безпекою підприємства в сучасних умовах»

Керівник теми Короленко Ольга Борисівна, к. е. н, доцент
затверджені наказом по університету від “04” серпня 2025 р. № 569 с

2. Строк подання здобувачем роботи: 13.12.2025

3. Вихідні дані до роботи: статистична фінансова звітність підприємства ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» 2020-2024 рр. (баланс, звіт про фінансові результати), поточна внутрішня звітність підприємства, періодична та навчальна література, методичні вказівки для написання та захисту кваліфікаційної роботи кафедри економіки, організації та управління підприємствами.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): уточнення змістовного наповнення категорій «економічна безпека підприємства»; характеристика діяльності птахофабрики як об'єкта дослідження; оцінювання фінансової, виробничої та матеріальної складових економічної безпеки підприємства; обґрунтування механізму забезпечення економічної безпеки птахофабрики; розрахунок інтегрального показника економічної безпеки підприємства та його методичного забезпечення; визначення економічної доцільності функціонування пташника вільного виходу.

5. Перелік графічного матеріалу: Основні техніко-економічні показники; Оцінювання фінансової складової; Оцінювання виробничої та матеріальної складової; Формування системи індикаторів економічної безпеки; Розробка та обґрунтування інтегрального показника економічної безпеки.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Короленко О. Б.	24.06.2025	29.09.2025
Розділ 2	доц. Короленко О. Б.	24.06.2025	27.10.2025
Розділ 3	доц. Короленко О. Б.	24.06.2025	20.11.2025
Нормоконтроль	доц. Поліщук І.Г.		10.12.2025

7. Дата видачі завдання « 24 » червня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Співбесіда зі здобувачем, визначення теми роботи, видача завдання	24.06.2025	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної роботи	11.08 – 01.09	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної роботи	02.09 – 06.09	виконано
4	Підготовка I розділу та подання його керівникові	08.09 – 29.09	виконано
5	Підготовка II розділу та подання його керівникові	30.09 – 27.10	виконано
6	Підготовка III розділу та подання його керівникові	28.10 – 20.11	виконано
7	Підготовка вступної частини та висновку	20.11 – 30.11	виконано
8	Перевірка роботи керівником та доопрацювання кваліфікаційної роботи	01.12 – 06.12	виконано
9	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність/відсутність академічного плагіату	згідно з розпорядженням ректора	виконано
10	Отримання відгуку керівника та рецензії	07.12. – 13.12	виконано
11	Публічний захист кваліфікаційної роботи	16.12.2025	

Здобувач _____

Дар'я КУЧЕР

Науковий керівник _____

Ольга КОРОЛЕНКО

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу за темою
«Управління економічною безпекою підприємства в сучасних умовах»

Кваліфікаційна робота: 90 с., 21 табл., 29 рис., 15 формул, 62 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: економічна безпека ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА».

Мета роботи: є аналіз, систематизація та узагальнення теоретико-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання економічної безпеки підприємств.

Предмет дослідження: теоретико-методологічні засади оцінювання економічна безпека.

Методи дослідження: методи первинної статистичної обробки даних, групування, порівняння абсолютних та відносних величин, а також графічні й табличні методи для наочного подання результатів аналізу та прогнозування.

У процесі дослідження теоретичних і методологічних засад економічної безпеки підприємства та сучасних підходів до її оцінювання встановлено, що проблематика економічної безпеки підприємств, регіонів і держави достатньо ґрунтовно опрацьована у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених. Водночас актуальним залишається питання удосконалення умов забезпечення та методичних підходів до оцінювання економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання з урахуванням галузевої специфіки, що зумовлено різною сукупністю та силою впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

Отримані показники валової рентабельності інвестиційного проекту за трьох сценаріїв, що враховують ризики зниження продуктивності птиці (інфекційні хвороби) та зниження ціни на яйця (наявні тенденції перевиробництва у світі) дозволяють зробити висновок про прийняття до реалізації проекту впровадження пташника вільного виходу. Плановий прибуток за інвестиційним проектом складе 1348 тис. грн., рентабельність проекту 21,73. Тому він цілком може бути впроваджений у дію на даному підприємстві.

БЕЗПЕКА, СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, УПРАВЛІННЯ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ФІНАНСОВИЙ СТАН

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	7
1.1. Теоретичні підходи до інтерпретації сутності економічної безпеки підприємства та її функціонального призначення	7
1.2. Методологічні засади, індикативні підходи та аналітичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства	21
1.3. Аналітична характеристика кон'юнктури та структурно- динамічних тенденцій ринку виробництва яєць в Україні	28
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВО- ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ДП «ПТАХОФАБРИКА ЛОЗУВАТСЬКА» В КОНТЕКСТІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	34
2.1. Організаційно-економічні параметри функціонування ДП «ПТАХОФАБРИКА ЛОЗУВАТСЬКА»	34
2.2. Комплексна діагностика фінансової складової економічної безпеки підприємства	39
2.3. Оцінювання виробничої та матеріальної складової економічної безпеки птахофабрики	54
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ОБҐРУНТУВАННЯ	61
3.1. Оцінка ймовірності банкрутства та обґрунтування системи індикаторів економічної безпеки підприємства	61
3.2. Диверсифікація діяльності як інструмент підвищення економічної безпеки	74
3.3. Обґрунтування економічної ефективності пташника вільного вигулу	76
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

У умовах стрімких змін ринкового середовища дедалі більшої ваги набуває проблема забезпечення економічної безпеки підприємств. Підвищені вимоги до її рівня зумовлені необхідністю захисту матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, які залишаються вразливими до внутрішніх і зовнішніх викликів за відсутності ефективних інституційних та управлінських механізмів їхнього збереження. Складність і багаторівневість феномену економічної безпеки, що охоплює взаємозв'язок між безпекою підприємства, регіону та держави, зумовлюють потребу всебічного вивчення сучасних підходів до її оцінювання та формування інструментів її зміцнення.

Створення методичного інструментарію, здатного коректно відображати специфіку функціонування українських підприємств, потребує глибокого теоретичного опрацювання та переосмислення ключових економічних понять, які визначають зміст і структуру економічної безпеки. Розвиток науково обґрунтованих підходів до оцінювання її рівня у підприємствах птахівничої галузі сприятиме підвищенню обґрунтованості управлінських рішень і зміцненню конкурентного становища суб'єктів господарювання, що підтверджує актуальність обраного напрямку дослідження.

Питання формування та підтримання економічної безпеки підприємств є предметом активної наукової дискусії як в українській, так і зарубіжній економічній думці. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад забезпечення економічної безпеки здійснили О. В. Ареф'єв, Т. Б. Кузьменко, В. М. Геєць, Н. М. Голович, В. М. Гончаров, С. Б. Довбня, Л. Я. Малюта, В. І. Мунтіян, Г. А. Пастернак-Таранушенко, Г. О. Швиданенко та інші дослідники. Проте, попри значні напрацювання у цій сфері, питання практичного застосування та адаптації існуючих методик до умов діяльності українських підприємств залишаються недостатньо опрацьованими та потребують

подальшого дослідження.

Метою дипломної роботи є комплексне дослідження й систематизація теоретико-методологічних положень у сфері оцінювання економічної безпеки підприємств, а також формування на їх основі практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення механізмів забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- уточнення змістовного наповнення категорій «економічна безпека підприємства», «економічна безпека держави», «економічна безпека регіону»;
- характеристика діяльності ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» як об'єкта дослідження;
- оцінювання фінансової, виробничої та матеріальної складових економічної безпеки підприємства;
- обґрунтування механізму забезпечення економічної безпеки;
- розроблення інтегрального показника економічної безпеки підприємства та його методичного забезпечення;
- визначення економічної доцільності функціонування пташника вільного виходу.

Об'єктом дослідження є економічна безпека ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», а предметом — теоретико-методологічні засади її оцінювання.

Методологічною основою роботи є сучасні концепції управління економічною безпекою підприємств. У процесі дослідження використано методи первинної статистичної обробки даних, групування, порівняння абсолютних та відносних величин, а також графічні й табличні методи для наочного подання результатів аналізу та прогнозування.

Розрахунки здійснювалися із застосуванням програмного забезпечення Microsoft Excel (версія XP Professional). Інформаційну базу дослідження сформували нормативно-правові акти, наукові праці вітчизняних та іноземних авторів, а також фінансова звітність птахофабрики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

1.1 Теоретичні підходи до інтерпретації сутності економічної безпеки підприємства та її функціонального призначення

Категорія «безпека» посідає важливе місце у дослідницькому полі багатьох наукових дисциплін, зокрема економічної теорії. У найзагальнішому розумінні вона характеризує такий стан системи, за якого вплив потенційно шкідливих факторів обмежений до прийнятного рівня, а критично небезпечні ризики відсутні або не становлять загрози її функціонуванню. Водночас поняття «безпека» набуває змісту лише за наявності протилежного — «небезпеки», що формує підґрунтя для оцінювання ступеня захищеності об'єкта.

Ризик і небезпека, хоч і взаємопов'язані, мають відмінну природу. Небезпека зумовлена об'єктивними обставинами зовнішнього середовища, які суб'єкт господарювання неспроможний повністю усунути. Натомість ризик є результатом діяльності самого суб'єкта та відображає ймовірність виникнення небажаних наслідків через прийняті ним рішення. Загроза вважається конкретизованою формою прояву небезпеки, що постає як сукупність чинників і передумов, здатних завдати шкоди інтересам особи, суспільства чи держави [59].

Активізація наукових дискусій щодо економічної безпеки в Україні припала на другу половину 1990-х років, коли ця тематика почала привертати увагу державних інституцій і широкої громадськості. У 1997–2000 рр. значно зросла кількість наукових публікацій, у яких здійснювалася класифікація економічної безпеки за окремими складовими — промисловою,

технологічною, продовольчою тощо. Термін «економічна безпека» активно використовувався в офіційних документах та політичних дискусіях, однак у теоретико-методологічному контексті зберігалася значна невизначеність, що засвідчувало відсутність усталеного концептуального підходу. До того ж окремі економісти не визнають економічну безпеку самостійною економічною категорією, що лише ускладнює формування єдиної наукової позиції.

Попри численні дослідження, категорія «економічна безпека» залишається предметом дискусій, оскільки вчені пропонують різні підходи до її трактування та визначення ключових елементів. Аналіз наукових джерел демонструє, що економічна безпека розглядається на різних рівнях економічної ієрархії: від окремого підприємства до регіону, держави та глобальної економічної системи. Така багаторівневість засвідчує її складну внутрішню структуру та необхідність дослідження взаємозв'язків між окремими її ланками.

У деяких концепціях економічна безпека трактується як поліструктурне наукове поле, що охоплює проблематику захищеності соціально-економічних систем різного масштабу: домогосподарства, галузі, регіону, національної економіки та світового господарства. Значний внесок у дослідження багаторівневої природи економічної безпеки зробив А. А. Чупіков, який, аналізуючи сучасні соціально-політичні та економічні процеси в Україні та світі, виокремив специфічні взаємозв'язки між видами економічної безпеки, відображені на рис. 1.1 [55].

Взаємозалежність між економічною безпекою держави й глобальною економічною безпекою, а також між регіональним і національним рівнями має двосторонній характер. Рівень захищеності більшої системи значною мірою формується станом безпеки її складових. Зі свого боку, економічна безпека підприємства відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стійкості держави, оскільки саме підприємницький сектор генерує основу національного економічного потенціалу.

Рисунок 1.1 – Ієрархічна модель економічної безпеки та система взаємозв'язків між її рівнями

Підприємство є первинною ланкою економічної системи й відіграє ключову роль у формуванні базових чинників, що визначають рівень економічної безпеки держави. Саме воно забезпечує створення валового внутрішнього продукту, виробляє продукцію для задоволення державних і суспільних потреб, генерує обсяг податкових, соціальних та інших обов'язкових платежів, які формують доходну частину бюджету. Економічна стійкість і розвиток підприємств безпосередньо впливають на динаміку економічного зростання країни, її конкурентоспроможність на міжнародних ринках та загальний інвестиційний клімат. Додатково створена вартість стає основою для формування внутрішнього інвестиційного потенціалу держави, що може як посилювати її макроекономічну стабільність, так і, у разі негативних тенденцій, створювати ризики для національної економіки.

З огляду на те, що об'єктом даного дослідження виступає економічна безпека підприємства, доцільним є на основі підходів, викладених у сформувані матрицю взаємозв'язків прямого та опосередкованого впливу між

різними рівнями економічної безпеки в межах ієрархічної системи [55]. Така матриця дає змогу відобразити складну структуру взаємодії між елементами системи економічної безпеки та простежити характер впливу підприємницького сектору на вищі рівні економічної ієрархії.

Таблиця 1.1 – Взаємозв’язки економічної безпеки підприємства з іншими її видами

Вид економічної безпеки	Прямий вплив	Опосередкований вплив
Міжнародна економічна безпека	Міжнародні інституції та держави можуть установлювати різного роду торговельні обмеження — санкції, ембарго, спеціальні мита — або, навпаки, надавати пільгові умови для торгівлі. Такі дії безпосередньо формують рівень залежності підприємства від зовнішніх ринків, визначають доступ до імпортних ресурсів та експортних каналів. Розширення участі в міжнародних угодах створює для підприємства додаткові можливості збуту й збільшення доходів, проте одночасно зумовлює підвищення рівня ризиків, пов’язаних із турбулентністю глобального середовища.	Непрямий вплив проявляється через зміну інтенсивності експортно-імпортного співробітництва між країнами, що опосередковано відбивається на можливостях підприємства брати участь у зовнішньоекономічних операціях.
Економічна безпека держави та регіону	Держава та регіональні органи влади формують економічне середовище підприємства шляхом запровадження нормативно-правових механізмів та інструментів підтримки або регулювання. Йдеться, зокрема, про зміни у законодавстві щодо захисту прав власності, валютного регулювання, правил зовнішньоекономічної діяльності. Також прямий вплив здійснюється через державні програми розвитку, виділення бюджетних коштів у формі дотацій, субсидій, субвенцій, надання пільгових кредитів, державних замовлень, участь у контрактній системі закупівель. Ці інструменти здатні як стимулювати фінансову, виробничу та інноваційну активність підприємства, так і створювати додаткові обмеження.	Непрямі механізми впливу проявляються через функціонування ринку державних цінних паперів, регулювання стандартів і технічних норм, зміну амортизаційної політики (включно з використанням прискореної амортизації), встановлення тарифних систем, ліцензійних вимог, квот, мит, сертифікаційних і патентних процедур. Такі інструменти визначають загальні умови господарювання й через це впливають на економічну безпеку підприємства, не втручаючись безпосередньо в його операційну діяльність.

Важливість проблематики економічної безпеки в українському суспільстві підтверджується наявністю офіційно затвердженої Методики розрахунку рівня економічної безпеки України. Цей документ розроблено з метою кількісного визначення рівня економічної безпеки як ключового елемента системи національної безпеки. Методика окреслює систему основних індикаторів, їх порогові значення, а також пропонує алгоритм обчислення інтегрального показника економічної безпеки держави. У нормативному акті подано й визначення поняття: економічна безпека розглядається як стан національної економіки, який забезпечує її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, підтримувати високу конкурентоспроможність у глобальному економічному середовищі та гарантувати можливості для збалансованого й сталого розвитку.

Попри те, що в сучасній науковій літературі питання економічної безпеки держави досліджено досить широко, у цьому дослідженні увага акцентується передусім на її мікрорівневому аспекті. Так, Г. Пастернак-Таранушенко у монографії «Економічна безпека держави. Методологія забезпечення» зазначає, що економічну безпеку доцільно розуміти як такий стан держави, за якого забезпечується формування сприятливих умов для гідного життя населення, довгострокового розвитку економіки та зростання добробуту громадян [40, с. 29].

Комплексний підхід до трактування економічної безпеки держави подає Т. В. Сак, яка наголошує, що з одного боку економічна безпека виступає ключовим структурним елементом національної безпеки, а з іншого — створює умови для реалізації національних інтересів у частині фінансування соціально-економічних функцій держави, забезпечення доходів та організації витрат бюджету. Структура економічної безпеки є багатовимірною та включає низку складових: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну та фінансову[44].

Зважаючи на те, що об'єктом дослідження є підприємство аграрної

галузі, особливого значення набуває складова продовольчої безпеки. Під продовольчою безпекою розуміють рівень забезпечення населення харчовими продуктами, який гарантує соціально-економічну стабільність суспільства, зміцнення здоров'я нації та стійкий розвиток держави [5].

Продовольча безпека держави є її здатністю забезпечити необхідний рівень споживання продовольчих товарів, що відповідає фізіологічним потребам населення. Її досягнення та підтримання становлять не лише стратегічну ціль розвитку внутрішнього ринку продовольства, а й важливу умову національної незалежності та стійкості в міжнародних відносинах. На думку Л. Гнатишин, рівень надійності продовольчого забезпечення є визначальним фактором не лише сталого соціально-економічного розвитку держави, але й її політичного суверенітету, що зумовлює необхідність пріоритетного розвитку сільського господарства.

Основою продовольчої безпеки є аграрний сектор, який формує продовольчий потенціал країни, а також впливає на економічну, екологічну та енергетичну безпеку. Сільське господарство разом із суміжними галузями становить важливу ланку національної економіки: агропромисловий комплекс продукує близько 18 % валової доданої вартості, забезпечує приблизно 12 % надходжень до зведеного бюджету та формує понад третину експортної виручки. Водночас конкурентні позиції українських сільськогосподарських товарів на світових ринках залишаються нестабільними через неповну адаптацію до європейських стандартів якості та безпечності продукції.

Низькі темпи модернізації техніко-технологічної бази аграрного виробництва спричиняють зростання вартості природних ресурсів, підвищують залежність виробництва від кліматичних умов та обмежують можливості залучення фінансових ресурсів. Унаслідок цього аграрний сектор стикається з низкою викликів, серед яких — необхідність поліпшення умов ведення підприємницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності продукції, забезпечення продовольчої безпеки та адаптація до європейської аграрної політики.

З огляду на стратегічне значення продовольчої безпеки було розроблено Концепцію Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року. Її основною метою визначено створення організаційно-економічних умов для ефективного функціонування аграрного сектору, забезпечення населення якісною продукцією, нарощування виробництва товарів з високою доданою вартістю та посилення присутності України на світових аграрних ринках [3].

Отже, діяльність досліджуваного підприємства має безпосередній вплив на стан економічної безпеки держави, а також опосередковано впливає на інші її складові, що підтверджує значущість обраної тематики. Багатогранний характер економічної безпеки зумовлює складність її кількісного оцінювання, яке передбачає застосування інтегрального показника з урахуванням вагових коефіцієнтів (рис. 1.2).

Продовольча безпека є багатofакторним явищем і має особливо важливе соціальне значення в країнах із відносно низьким рівнем життя. Її оцінювання нерозривно пов'язане з аналізом відповідності фактичного харчового споживання науково обґрунтованим нормам [60].

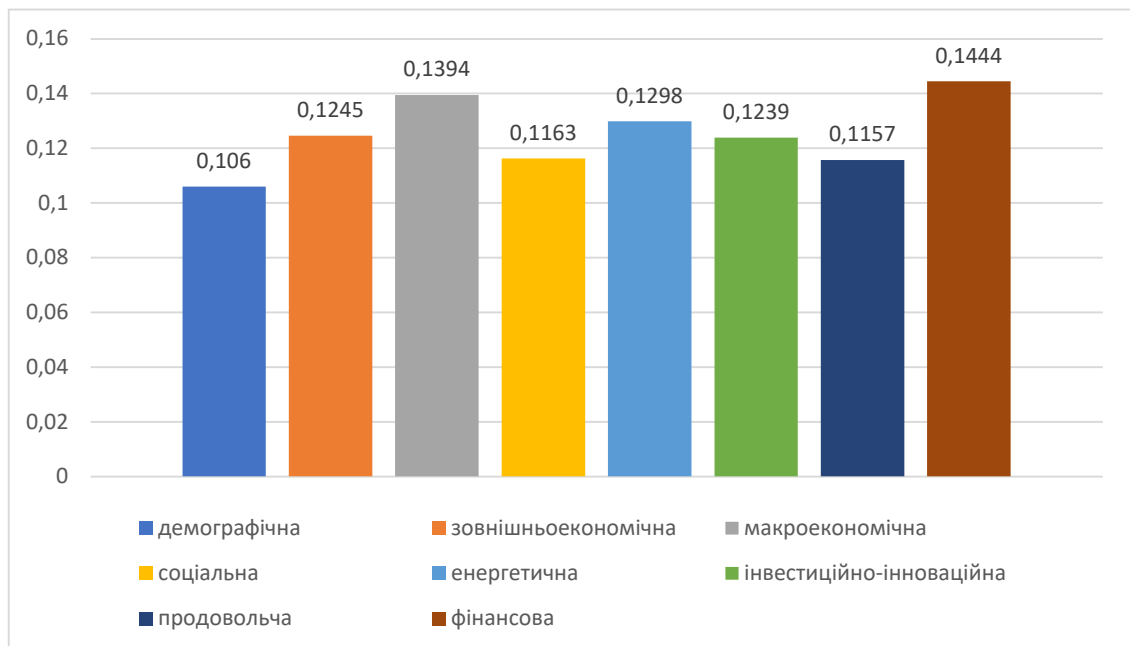

Рисунок 1.2 – Вагові коефіцієнти інтегрального індикатора економічної безпеки

Економічна безпека держави значною мірою формується через рівень

економічної безпеки регіонів, які фактично виступають проміжною ланкою між національною економікою та підприємницьким сектором. Під економічною безпекою регіону доцільно розуміти комплекс умов і чинників, що забезпечують стабільність функціонування регіональних господарських структур у сучасних економічних умовах, створюють можливості для їх майбутнього розвитку та гарантують захищеність від потенційно дестабілізуючих впливів внутрішнього й зовнішнього походження. Крім того, важливими параметрами економічної безпеки регіону є його конкурентоспроможність на внутрішньому та глобальному ринках, а також внесок у загальну фінансову стійкість держави.

У сучасних умовах регіон дедалі більше постає як ключовий суб'єкт економічних і політичних процесів, що обумовлює необхідність приділяти увагу не лише формуванню національної моделі економічної безпеки, а й зміцненню безпеки на регіональному рівні [21]. За статистичними показниками, регіон, у якому функціонує підприємство, перебуває у «зоні ризику» з погляду економічної безпеки. Це відображається у критично низьких значеннях обсягу інвестицій в основний капітал та іноземних інвестицій (у співвідношенні до ВВП), а також у недостатньому рівні заробітної плати населення та слабкій інноваційній активності господарських суб'єктів.

Економічний потенціал регіону визначається діяльністю підприємств різних галузей, які разом формують основу його економічної безпеки. Економічна безпека підприємства — необхідна передумова сталого розвитку національної економіки та нормального функціонування підприємницького сектора будь-якої країни.

Підприємство можна розглядати як інтегровану систему виробничих, соціальних та економічних відносин, яка функціонує як самостійна господарська одиниця, що здійснює виробництво товарів або надання послуг. Економічна безпека підприємства являє собою комплексний стан його правових, фінансових, організаційних, кадрових та матеріальних ресурсів, у

межах якого забезпечується стабільність діяльності, фінансова результативність, науково-технічний поступ і соціальний розвиток колективу.

У ринкових умовах підприємство функціонує як відкрита система, що постійно взаємодіє з динамічним і нестабільним зовнішнім середовищем. Це середовище формує нові виклики для управлінських процесів, підсилює потребу у впровадженні інновацій та посилює роль економічної безпеки як на рівні підприємства, так і на рівні держави.

Значний внесок у теоретичне обґрунтування сутності та змісту економічної безпеки підприємства зробили Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. і Ляшенко О. М. У своїй монографії [22] вони визначають економічну безпеку як стан корпоративних ресурсів та підприємницьких можливостей, що забезпечує їх ефективне використання для сталого функціонування, науково-технічного прогресу та соціального розвитку підприємства, а також гарантує мінімізацію негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. О. Арєф'єва та Т. Кузенко [7] розглядають економічну безпеку як стан оптимального використання ресурсів і ринкових можливостей, що дозволяє підприємству запобігти дестабілізуючим впливам, зберігати стійкі позиції та забезпечувати довгострокове існування відповідно до стратегічної місії. На думку В. І. Мунтіяна [38], економічна безпека — це комплекс загальнонаціональних заходів, орієнтованих на забезпечення тривалого та стабільного розвитку економіки, у тому числі через протидію негативним зовнішнім і внутрішнім чинникам. Г. Лянной [31] запропонував структуру системи економічної безпеки підприємства, виділивши чотири ключові підсистеми: фінансову, що визначає фінансову стійкість, платоспроможність та ризики банкрутства; силову, яка охоплює фізичну охорону об'єктів та взаємодію з відповідними державними органами; інформаційну, що забезпечує збереження комерційної інформації та інформаційно-аналітичну діяльність; правову, відповідальну за юридичний супровід, правомірність взаємин із контрагентами та владними структурами.

Узагальнення різних підходів до тлумачення економічної безпеки

підприємства здійснила А. Фалович. Вона систематизувала їх за методологічними групами: стратегічний підхід - акцент на захищеності від загроз; ресурсно-функціональний підхід - ефективність використання потенціалу; ринковий підхід - орієнтація на ринковий розвиток; комплексний підхід - формування конкурентних переваг; дедуктивний підхід - розуміння безпеки як стану без неспокою; системний підхід - забезпечення рівноваги та стійкості; кримінальний підхід - протидія економічним злочинам.

Живко З. Б. [19, с. 18–19] у монографії «Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління» визначає, що основними характеристиками стану економічної безпеки є стійкість, здатність до розвитку, високий рівень платоспроможності, рентабельності, ділової активності та конкурентоспроможності, а також ефективне виконання планів та зобов'язань (табл. 1.2).

Проведений аналіз наукових праць свідчить, що проблематика економічної безпеки аграрного сектору на сьогодні має достатньо ґрунтовне теоретичне опрацювання. Так, О. С. Власюк [10]. розглядає економічну безпеку аграрної сфери як комплекс взаємопов'язаних підсистем, що відображають функціонування окремих елементів економічної безпеки держави, своєрідних «блоків», інтегрованих у загальну національну систему.

М. В. Лучик [30] трактує економічну безпеку аграрної галузі як стан продовольчої забезпеченості населення, який характеризується достатнім рівнем насичення продовольчого ринку та збалансованим харчуванням громадян. Науковець також наголошує на важливості ресурсної забезпеченості аграрного виробництва і здатності сільських територій до сталого соціально-економічного розвитку.

Досліджуючи природу економічної безпеки аграрного сектора, К. О. Утенкова запропонувала систему його функціональних складових, які відображено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 - Узагальнені характеристики станів економічної безпеки

Стан	Безпека	Ризик	Загроза	Небезпека
Ключові характеристики системної стійкості	високий рівень стабільності, надійності функціонування та потенціалу розвитку	ймовірність часткової втрати рівноваги та зниження динаміки розвитку	фактичне порушення стабільності та уповільнення розвитку	повна втрата стійкості, критичне погіршення функціонування
Фінансові результати	відсутність збитків, стабільні фінансові показники	можливе виникнення фінансових втрат	зафіксовані збитки, що знижують ефективність діяльності	збитки руйнівного масштабу, що ставлять під загрозу існування підприємства
Платоспроможність	високий рівень платоспроможності, здатність своєчасно виконувати зобов'язання	імовірне скорочення платоспроможності	зменшення поточної та загальної платоспроможності	повна втрата здатності виконувати фінансові зобов'язання
Ділова активність	активна участь у ринкових процесах, високий темп господарських операцій	ймовірне зниження ділової активності	помітне уповільнення діяльності та ринкових операцій	неможливість залучення кредитних ресурсів, практична зупинка ділової активності
Рентабельність і конкурентоспроможність	достатній рівень прибутковості, стабільні конкурентні позиції, успішне виконання планів і домовленостей	ймовірне зменшення прибутковості та послаблення конкурентних позицій	реальне падіння рентабельності та погіршення конкурентоспроможності	повна втрата конкурент

Таблиця 1.3 – Функціональні складові економічної безпеки аграрного сектору

Складова економічної безпеки	Зміст складової
Фінансова	Характеризує функціонування фінансової підсистеми аграрного сектору, у межах якої створюються умови для його стабільного розвитку, забезпечується захист фінансових інтересів від внутрішніх і зовнішніх ризиків та підтримується цілісність фінансової інфраструктури держави.
Кадрово-інтелектуальна	Відображає ефективність праці фахівців, зайнятих в аграрній галузі, а також процеси накопичення, збереження та примноження інтелектуального та професійного потенціалу
Ресурсно-технічна	Характеризує рівень забезпеченості аграрного виробництва сировиною, матеріалами, технічними засобами та ефективність їх використання у виробничих процесах
Виробничо-технологічна	Відображає стан виробничих потужностей, рівень їх модернізації, можливості розширеного відтворення, відповідність технологій сучасним міжнародним стандартам, а також ступінь інноваційності та конкурентоспроможності аграрного виробництва
Соціальна	Описує здатність аграрного сектору забезпечувати належний рівень життя населення, сприяти розвитку людського капіталу незалежно від соціально-демографічних характеристик, формуючи важливу частину національного економічного потенціалу.
Політико-правова	Охоплює правове забезпечення діяльності аграрного сектору, дотримання законодавчих норм, підтримання політичної стабільності та мінімізацію ризиків, пов'язаних із політично мотивованими змінами нормативно-правового середовища.
Безпека прийняття рішень та інформаційна захищеність	Забезпечує суб'єктів аграрної діяльності актуальною інформацією для оцінки ризиків і загроз, сприяє проведенню якісного аналізу внутрішнього й зовнішнього середовища, а також гарантує захист інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу.
Екологічна	Забезпечує екологічно збалансоване землеробство, раціональне використання земельних ресурсів, мінімізацію негативного впливу на довкілля та дотримання екологічних вимог у діяльності аграрних підприємств
Інвестиційно-інноваційна	Характеризує умови, що стимулюють інвестиційні потоки в аграрну галузь, сприяють розвитку високотехнологічних виробництв і забезпечують ефективну взаємодію наукових і виробничих структур.

Продовження твбл.1.3.

Складова економічної безпеки	Зміст складової
Маркетингова	Відображає рівень захищеності ринкових інтересів суб'єктів аграрного сектору, їхню стабільність у внутрішньому та міжнародному ринковому середовищі, а також ефективність процесів просування, реалізації та споживання продукції
Енергетична	Характеризує ефективність використання енергоресурсів у аграрній сфері, доступність та різноманітність джерел енергії, а також екологічність та сталість енергетичного забезпечення.
Продовольча	Відображає рівень виробництва продуктів харчування, що здатен забезпечити потреби населення у кількісному, якісному та доступному продовольстві, з урахуванням збалансованості його споживання.
Транспортна	Характеризує ефективність системи перевезень пасажирів і вантажів у аграрному секторі, а також її роль у зміцненні економічних зв'язків між регіонами та з іншими країнами.
Зовнішньоекономічна	Визначає стан зовнішньоторговельної діяльності, що забезпечує мінімізацію експортних втрат і створює умови для розширення конкурентних позицій держави на світових ринках, а також сприяє переходу від сировинного до інноваційно-інвестиційного типу імпорту.

На думку В. П. Кургана, економічна безпека аграрного сектора передбачає раціональне використання ресурсів підприємств та ефективне застосування наявних ринкових можливостей. Такий стан забезпечує захист від деструктивних внутрішніх і зовнішніх впливів, підтримує довготривале функціонування аграрних суб'єктів господарювання та забезпечує їх стійкий розвиток відповідно до стратегічної місії [28].

Підсумовуючи різні наукові підходи, можна зазначити, що категорія «економічна безпека підприємства» охоплює низку змістових трактувань, серед яких:

- це стан захищеності всіх елементів і підсистем підприємства у процесі здійснення ним господарської діяльності в конкретних економічних умовах;
- це характеристика ресурсного потенціалу підприємства (фінансового, кадрового, інформаційного, технічного, правового), а також

підприємницьких здібностей, за якого забезпечується максимально ефективно використання ресурсів, стає функціонування, науково-технічний і соціальний прогрес, а також здатність запобігати зовнішнім і внутрішнім загрозам або оперативно їх нейтралізовувати;

- це комплекс організаційно-правових, охоронних, технічних, технологічних, фінансово-економічних та інформаційно-аналітичних заходів, спрямованих на усунення потенційних ризиків і створення умов для безперебійного та результативного функціонування підприємства відповідно до його стратегічних цілей;

- це стан соціально-технологічної системи підприємства, за якого воно здатне протистояти внутрішнім деструктивним процесам і уникати зовнішніх загроз завдяки ефективній організації управлінських структур, оптимальному використанню ресурсів і належній взаємодії управлінських ланок.

Зміст поняття «економічна безпека підприємства» охоплює цілісну систему інструментів, механізмів і умов, що забезпечують конкурентоспроможність підприємства, його економічну стійкість і здатність до розвитку, одночасно сприяючи підвищенню добробуту персоналу. Одним із ключових факторів, що впливають на стан економічної безпеки, виступає рівень ризику, який супроводжує управлінські рішення.

Попри різноманітність трактувань, можна стверджувати, що керівництво підприємства має забезпечувати оптимальне використання ресурсів для запобігання загрозам та досягнення стратегічних бізнес-цілей. У ринковому середовищі економічна безпека підприємства тісно пов'язана з економічною безпекою держави та її регіонів, оскільки залежить від доступності ресурсів, рівня розвитку інфраструктури, фінансового та виробничого потенціалу, а також від макроекономічних перспектив. Значну роль відіграють якість законодавчого забезпечення, податкова політика, доступ до зовнішніх ринків, інвестиційна привабливість регіону та країни загалом [49].

Створення стабільного, прозорого та прогнозованого правового середовища є важливою умовою реалізації права на підприємництво і ключовою складовою економічної безпеки України. Це один із пріоритетних напрямів діяльності органів державного управління, оскільки забезпечення сприятливих умов для бізнесу є необхідною передумовою демократичного розвитку суспільства, підвищення соціального добробуту та формування цивілізованої конкурентної економіки. Високий рівень економічної безпеки підприємницького сектору стає фундаментом економічного й соціального прогресу держави, що особливо актуально в умовах поглиблення інтеграційних процесів та участі України в глобальній економічній системі.

1.2 Методологічні засади, індикативні підходи та аналітичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства

Побудова надійної системи економічної безпеки підприємства неможлива без її постійної діагностики та оцінювання. В основі цього процесу лежить виявлення «вузьких місць» у господарській та фінансовій діяльності, а також розроблення заходів, спрямованих на підвищення результативності функціонування підприємства й нейтралізацію загроз. Для розв'язання цих завдань керівництво підприємства використовує певний набір методів і інструментів, що дозволяють оцінити рівень економічної безпеки. При цьому складність полягає у необхідності врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, а також у тому, що значна частина оцінок має суб'єктивний характер, що посилює актуальність наукових розвідок у цій сфері.

На сучасному етапі розвитку економічної науки сформувався широкий спектр підходів до оцінювання економічної безпеки, і кожен користувач обирає конкретний метод залежно від поставлених цілей, інформаційної бази та галузевих особливостей.

Т. Васильців пропонує орієнтуватися на такі групи методів: експертні

оцінки; моніторинг соціально-економічних показників; аналіз і моделювання сценаріїв розвитку подій; методи оптимізації; багатовимірний статистичний аналіз; теоретико-ігрові методи; методи, засновані на теорії штучних нейронних мереж.

С. Міщенко вибудовує дещо іншу класифікацію, виокремлюючи: екстраполяційні методи (перенесення минулих тенденцій і параметричних залежностей у майбутнє); експертні методи (анкетування, робота експертних рад, підготовка аналітичних матеріалів, «мозкові штурми», метод «Дельфі»); структурно-аналітичні методи (побудова моделей, ієрархічна декомпозиція, морфологічний аналіз, матричні схеми, мережевий аналіз, SWOT-аналіз).

С. Довбня та Н. Гічова наголошують на доцільності використання комплексних методів, що поєднують оцінювання загроз та аналіз економічного потенціалу підприємства. До таких, зокрема, належать: методи інтегральної оцінки ризиків і ефективності захисних заходів; методики оцінювання конкурентного статусу та дотримання стратегічних інтересів підприємства, а також SWOT-аналіз [16].

О. І. Судакова та О. А. Кириченко розглядають методичний інструментарій оцінювання економічної безпеки як елемент ширшої системи управління економічною безпекою підприємництва.

Істотний внесок у розроблення методів кількісного оцінювання зробила група авторів — М. Д. Білик, Г. І. Касаткін, Л. О. Лігоненко, які пропонують застосовувати багатомірні статистичні моделі для прогнозування ймовірності банкрутства. Однак, оскільки такі методики головним чином спрямовані на ідентифікацію фінансової кризи, вони охоплюють лише частину змісту категорії «економічна безпека».

Таким чином, інструментарій економічного аналізу вже зараз дає змогу доволі глибоко досліджувати стан економічної безпеки підприємства. Водночас складність самої категорії, багатовимірність ризиків і загроз, а також галузева специфіка зумовлюють потребу подальшої адаптації й розвитку існуючих підходів.

При оцінюванні методів, запропонованих різними авторами, необхідно враховувати не тільки їх потенціал, але й обмеження. Так, експертні методи дозволяють врахувати досвід і інтуїцію практиків, проте залежать від рівня їх професійної підготовки, наявності упереджень та впливу домінуючих думок у групі.

Сценарний аналіз застосовується для прогнозування різних варіантів розвитку подій; методи оптимізації — для вибору найкращих рішень за заданими критеріями; теоретико-ігрові підходи — для моделювання поведінки підприємства в умовах невизначеності та конфлікту інтересів.

Методи, що спираються на штучні нейронні мережі, відкривають можливість моделювання складних нелінійних залежностей, однак є ресурсомісткими й досить складними для широкого застосування на сільськогосподарських підприємствах.

Екстраполяційні методи вимагають відносної стабільності досліджуваної системи, оскільки базуються на припущенні збереження тенденцій минулих періодів. Через високу мінливість фінансових результатів аграрного сектору їх використання нині є вкрай обмеженим.

Методи прогнозування банкрутства зосереджуються, головним чином, на діагностиці фінансової кризи, у зв'язку з чим вони не відображають повною мірою усі аспекти економічної безпеки (виробничі, ресурсні, соціальні, інноваційні тощо).

Група методів комплексної оцінки загроз дає змогу ідентифікувати ризики й оцінити їхню значущість, але часто не передбачає прямого визначення інтегрального рівня економічної безпеки.

Щоб економічна безпека могла ефективно використовуватися як інструмент управління, необхідно розв'язати кілька ключових методичних завдань: визначити чітку шкалу рівнів економічної безпеки; обґрунтувати сукупність методів оцінювання її стану; сформувати систему показників-індикаторів; розробити механізми підтримання та підвищення досягнутого рівня безпеки.

Узагальнюючи різні пропозиції, доцільно виокремити кілька концептуальних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства:

Пороговий (індикаторний) підхід. Базується на встановленні індикаторів та їх граничних значень. Залежно від відхилення фактичних даних від нормативів може застосовуватися проста дихотомія (безпечний/небезпечний стан) або багаторівнева шкала (нормальний, передкризовий, кризовий, критичний тощо). Порушення хоча б одного порогового значення сигналізує про загрозу.

Ресурсно-функціональний підхід. Орієнтується на оцінку економічної ефективності заходів із протидії загрозам. Підприємство формує перелік захисних дій, за кожною з яких оцінюється запобігнута шкода або додатковий результат. Рівень економічної безпеки визначається на основі сукупного критерію, отриманого шляхом зважування функціональних показників та порівняння втрат і ефекту в динаміці.

Комплексний підхід. Полягає у побудові інтегрального індексу економічної безпеки, який акумулює інформацію про різні аспекти діяльності підприємства через систему нормалізованих показників.

Підхід на основі теорії економічних ризиків. Передбачає кількісну оцінку можливих збитків за кожним видом загрози та співставлення їх з фінансовими результатами (прибутком, доходами) або вартістю активів.

До різновидів індикаторного підходу належить також графічний метод, який спирається на порівняння ключових показників економічної діяльності із встановленими нормативними межами та їх подальше візуальне відображення. У цьому контексті пропонується використовувати [6]:

виробничі індикатори (динаміка випуску продукції, завантаження потужностей, темпи оновлення основних фондів, ритмічність виробництва, частка підприємства у ВВП, конкурентоспроможність продукції, технічний стан та вікова структура обладнання);

фінансові індикатори (портфель замовлень, фактичні та необхідні обсяги інвестицій, рівень інноваційної активності, рентабельність, фондоддача,

розмір простроченої заборгованості, забезпеченість власними оборотними ресурсами тощо);

соціальні індикатори (співвідношення заробітної плати з середнім рівнем по галузі, заборгованість з оплати праці, втрати робочого часу, структура кадрового потенціалу за віком і кваліфікацією).

На основі відібраної сукупності індикаторів формують систему показників економічної безпеки, яку надалі порівнюють із пороговими чи нормалізованими значеннями. Результати часто подаються у вигляді діаграм або «радарних» графіків.

Через відносну простоту застосування пороговий підхід отримав найширше поширення в практиці. Однак його слабким місцем є висока чутливість до правильності відбору показників та встановлення їх граничних значень, що вимагає особливо уважного обґрунтування.

Суттєвий вклад у формування комплексного підходу належить С. Довбні та Н. Гічовій. Запропонована ними концепція «тримірної діагностики рівня економічної безпеки підприємства» передбачає оцінку поточної, тактичної та стратегічної безпеки [16].

Поточна економічна безпека відображає здатність підприємства уникати банкрутства в найближчій перспективі та забезпечувати платоспроможність, що оцінюється через інтегральний аналіз фінансово-економічного стану.

Тактична безпека характеризує ефективність використання ресурсів і здатність підприємства підтримувати відтворювальні процеси. Низький рівень тактичної безпеки з часом трансформується у зниження фінансової стійкості.

Стратегічна безпека визначає достатність потенціалу для довгострокового розвитку та включає ринкову, соціальну, інноваційно-технологічну, сировинно-енергетичну та екологічну складові.

Автори також пропонують шкалу інтегральних оцінок (надто низький, низький, нестійкий, задовільний, високий рівень безпеки), що робить підхід придатним для практичного застосування.

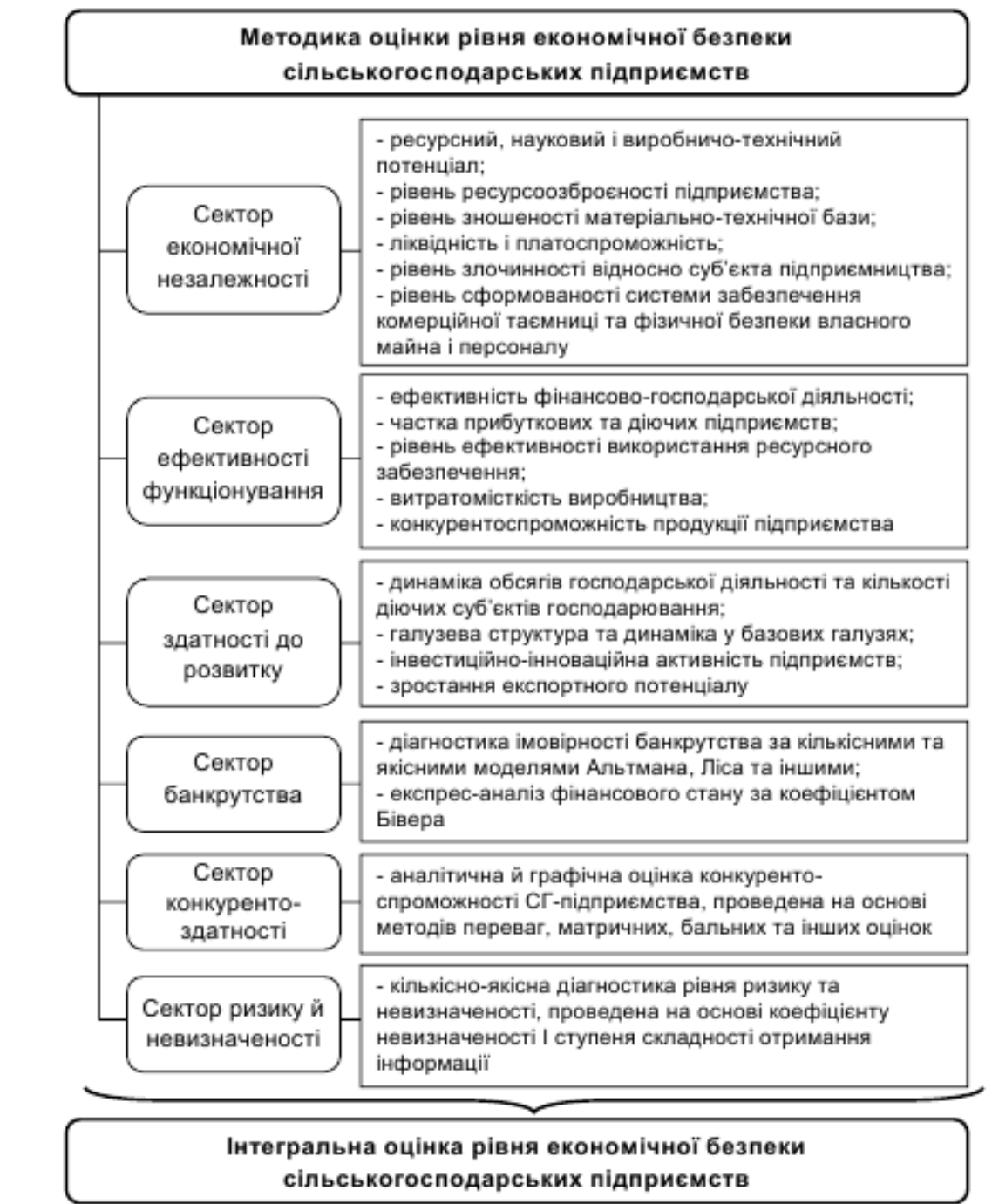

Рисунок 1.3 – Методика оцінювання рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства [12]

Вважаємо, що зазначена методика добре відображає розуміння економічної безпеки як здатності підприємства водночас ефективно функціонувати у поточних умовах та зберігати потенціал розвитку в перспективі. Вона може бути адаптована до умов сільськогосподарських підприємств за умови розширення системи індикаторів із урахуванням

специфіки аграрного виробництва. Н. М. Голович запропонувала спеціалізовану методику оцінювання рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. З огляду на складну внутрішню структуру галузі, її доцільно розглядати як концептуальну основу, яка потребує адаптації до особливостей конкретного суб'єкта господарювання (рис. 1.3).

Узагальнення проаналізованих підходів дає підстави стверджувати, що поки що не сформовано єдиної, повністю узгодженої системи індикаторів оцінювання економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, яка чітко корелювала б із методиками оцінювання економічної безпеки держави. Водночас виявлений взаємозв'язок між макро- та мікрорівнем економічної безпеки підтверджує необхідність подальших наукових розробок у цьому напрямі.

Узагальнюючи результати аналізу методичних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства, можна стверджувати, що сучасний науковий доробок містить широкий спектр моделей і методів — від традиційних загальнонаукових підходів до спеціально розроблених авторських методик. Попри це, більшість існуючих підходів не можна вважати досконалими, оскільки вони мають низку обмежень, серед яких найсуттєвішим є їхня орієнтація переважно на ретроспективний аналіз.

Застосування перспективної оцінки економічної безпеки, яка базується на визначенні взаємозв'язку між рівнем досягнення стратегічних цілей підприємства та інтенсивністю прояву загроз, дає змогу оцінити, наскільки значущими є потенційні ризики для подальшого функціонування підприємства. Такий підхід дозволяє своєчасно ідентифікувати напрями негативного впливу та сформувати комплекс попереджувальних заходів, спрямованих на мінімізацію або нейтралізацію загроз.

Порівняльний аналіз результатів перспективної та ретроспективної оцінки рівня економічної безпеки підприємства має стати важливою передумовою для визначення рівня керованості економічної безпеки та

глибини впливу загроз на діяльність підприємства. Саме дослідження механізмів керованості економічною безпекою та виявлення її детермінант є перспективними напрямками подальших наукових розробок у цій сфері.

1.3. Аналітична характеристика кон'юнктури та структурно-динамічних тенденцій ринку виробництва яєць в Україні

Сучасний розвиток вітчизняної птахівничої галузі демонструє достатньо високі темпи, що зумовлено специфікою технологічних процесів та здатністю галузі швидко залучати інвестиції. Виробничий цикл у птахівництві є порівняно коротким, що забезпечує швидке надходження прибутків і дозволяє оперативно окупити вкладені кошти. Проте, незважаючи на ці переваги, виробництво яєць в Україні стикається з низкою системних проблем, серед яких – нестабільна якість кормів, потреба у вдосконаленні селекційної роботи та модернізації племінного поголів'я, а також труднощі із проходженням міжнародної сертифікації, що стримує вихід на зовнішні ринки.

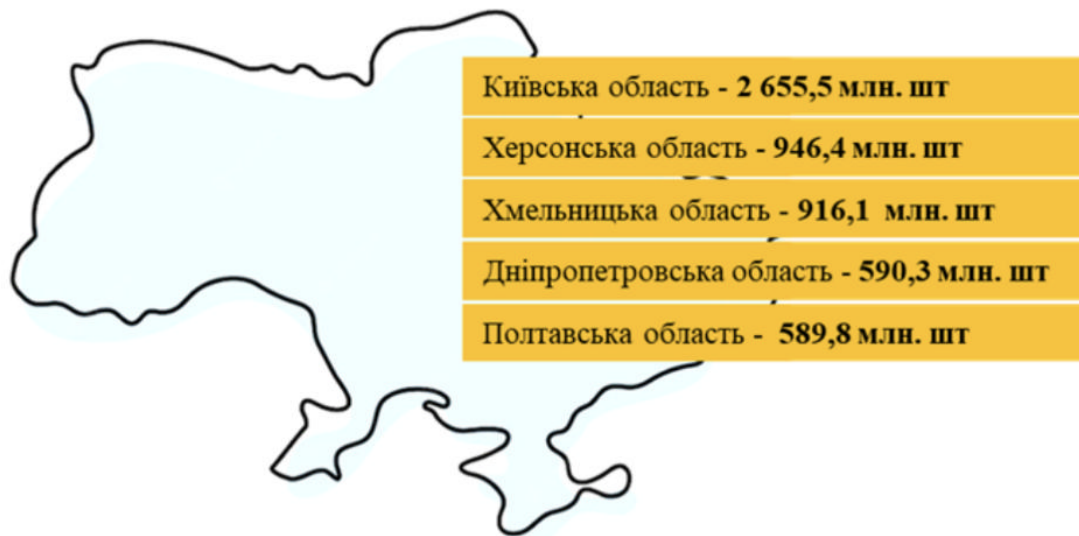
Виробництво переважної частини курячих яєць в Україні, здійснюють суб'єкти господарювання у різних організаційно-правових формах, з різним рівнем підпорядкованості та інтеграції.

Найбільші учасники ринку є вертикально-інтегрованими аграрними холдингами, які об'єднують в єдиний технологічний процес усі основні ланки виробництва й обороту яєць. Приватні господарства громадян, які вирощують птицю, виробляють яйця переважно для власного споживання і лише незначна їх частина реалізується на агропромисловому ринку, зазвичай розміщеному в межах одного населеного пункту.

У рамках вказаного дослідження пріоритетним визначено дослідження ринку первинної реалізації яєць курячих у шкарлупі, оскільки саме учасники цього ринку є визначальними у встановленні торговельно-збутової політики

на національному ринку та у формуванні ціни на товар.

Потужності по виробництву яєць курячих розташовано в усіх областях України. Лідерами серед областей України по об'єму виробництва яєць курячих на підприємствах, зокрема, протягом 2018 року були:

Найменше яєць курячих вироблялося у Волинській, Одеській, Кіровоградській, Закарпатській та Луганській областях.

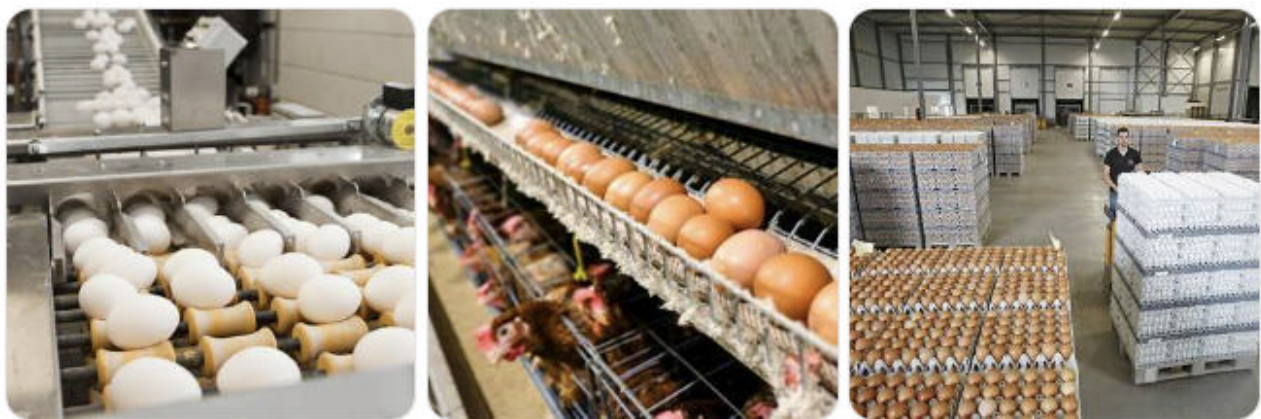
Встановлено, що:

рівень цін на яйця курячі у шкарлупі у межах України є однаковим або відрізняється несуттєво;

якість і споживчі властивості яєць курячих у шкарлупі при належному зберіганні та транспортуванні не змінюються протягом певного часу, а тому переміщення попиту на товарну групу між територіями, які входять до загальнодержавного ринку України, є можливим;

не існує бар'єрів для транспортування яєць курячих у шкарлупі в межах України;

імпорт яєць курячих у шкарлупі на територію України протягом періоду дослідження становив 0,01 % у загальному обсязі ринку, тому імпорт яєць курячих не відіграє суттєвої ролі при формуванні конкуренції на території України.

За 2020–2024 рр. виробництво скоротилося на ~30% (з 16,2 до 11,3 млрд шт). Споживання впало ще сильніше — на ~29% (з 11,6 до 8,25 млрд шт), що пов'язано з міграцією населення, падінням доходів та подорожчанням продукту.

Експорт після різкого падіння у 2021–2022 рр. почав відновлюватися, а імпорт, навпаки, зріс — це ознака «дір» у внутрішній пропозиції. У першому графіку добре видно паралельне просідання виробництва й споживання з незначною корекцією експорту.

Таблиця 1.7.- Баланс ринку яєць (млн штук)

Рік	Виробництво	Споживання	Експорт	Імпорт
2020	16 167	11 596	3 325	69
2021	14 071	11 249	1 680	69
2022	11 922	9 464	1 474	107
2023	11 379	8 761	1 783	174
2024*	11 304	8 250	2 169	161

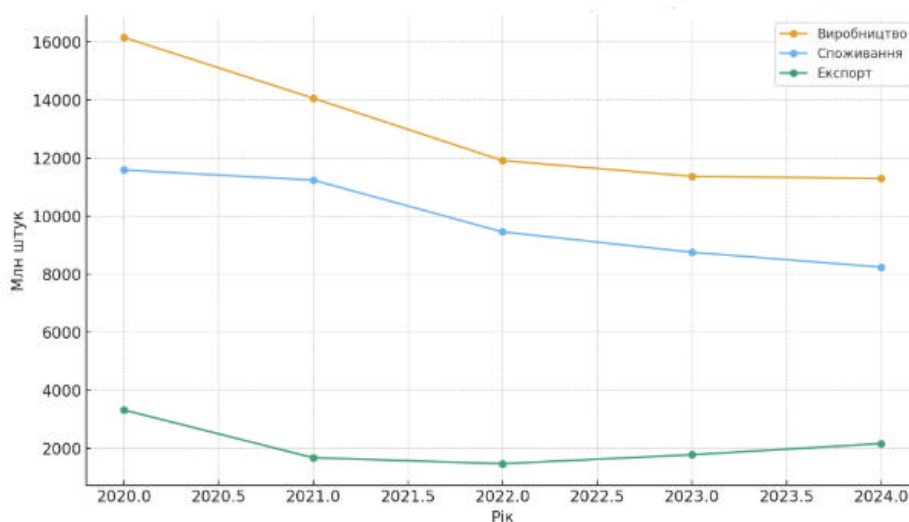

Рисунок 1.9 – Виробництво, споживання та експорт яєць в Україні

Ще до повномасштабної війни ринок був приблизно «50/50» між підприємствами й господарствами населення: 2019 р.: підприємства — 540 тис т, домогосподарства — 419 тис т; 2024 р.: підприємства — 333 тис т, домогосподарства — 320 тис т. Отже: Підприємства втратили приблизно 38% обсягу (540 → 333 тис т), домогосподарства — близько 24% (419 → 320 тис т).

Це означає, що індустріальна частина ринку постраждала більше — через: руйнування великих птахофабрик, високі ціни на корми та енергоносії, проблеми з фінансуванням і логістикою. Водночас домогосподарства частково «підхопили» попит, особливо у сільській місцевості, де яйця — важливе джерело білка та «домашньої валюти».

Період 2020–2021рр – відносна рівновага з першими ознаками спаду:

2020 р. – один із останніх «повних» докризових років: 16,2 млрд яєць виробництва та 11,6 млрд споживання. Експорт на рівні 3,3 млрд шт забезпечував значну валютну виручку.

2021 р. – падіння виробництва на ~13%, до 14,1 млрд шт, і скорочення експорту майже вдвічі (з 3,3 до 1,7 млрд шт). Частково це наслідок: подорожчання кормів, низької рентабельності частини промислових виробників, локальних спалахів хвороб птиці. Пропозиція ще достатня, ціни ростуть, але не вибухово; ринок загалом збалансований.

2022 р.: шок війни. Обсяг виробництва падає до 11,9 млрд шт (мінус 15% до 2021 р. і ~26% до 2020 р.). Окремі джерела оцінюють падіння виробництва на 20% vs 2021 р. у штуках. Частина найбільших виробників втрачає або консервує потужності на окупованих територіях. Логістика експорту ускладнена, проте експорт, хоч і низький, триває. Споживання скорочується до 9,5 млрд шт (мінус 16% р/р), що пов'язано з різким зниженням купівельної спроможності й міграцією. Дефіцит на внутрішньому ринку періодично загострюється, що в поєднанні з валютними коливаннями й високими витратами призводить до стрибків цін.

2023–2024 рр.: часткове відновлення та переформатування ринку. Виробництво стабілізується на рівні 11,4–11,3 млрд шт, тобто дно досягнуте,

але повернення до рівня 2020 р. поки не видно. Експорт зростає: у 2023 р. було вивезено близько 48,4 тис т яєць, що на 80% більше, ніж у 2022 р.; за перші 8 місяців 2024 р. — уже 47,8 тис т (+36% до аналогічного періоду 2023 р.). Основні покупці — ЄС-27 ($\approx 70\%$), Близький Схід, Південно-Східна Азія й Африка. Фермерські ціни продовжують зростати до рекордних 1 440 USD/т у 2023 р., що в нацвалюті трансформується в дуже відчутне подорожчання для споживача. Частина внутрішнього попиту заміщується імпортом (з 69 млн шт у 2020–2021 рр. до 174 млн шт у 2023 р.), але його частка все ще невелика. Ринок переходить у стан відносного дефіциту при високих цінах, коли: промислові виробники, які вціліли, працюють на межі можливостей, домогосподарства та малі ферми відіграють більшу роль у локальному забезпеченні, експорт стимулюється високими цінами на зовнішніх ринках, що може конфліктувати з внутрішнім продовольчим балансом.

Оцінка ситуації на 2025 р. На основі прогнозів та галузевих оглядів можна очікувати: помірне відновлення виробництва за умови стабільної безпекової ситуації та доступу до кормів; збереження високого експортного потенціалу (зокрема, ринки ЄС), ціновий тиск на внутрішній ринок, оскільки виробники намагатимуться компенсувати втрати воєнних років.

Таким чином ринок виробництва яєць України в 2020–2024 рр. зазнав глибокої трансформації: обсяг виробництва зменшився приблизно на третину, а споживання — майже на 30%. Структура виробництва змістилася від великих підприємств у бік домогосподарств і менших ферм, хоча частка промислового сектору все ще домінує. Ціни різко зросли, що свідчить про стійкий дефіцит пропозиції відносно платоспроможного попиту. Експортно орієнтований характер галузі зберігається, причому ключову роль відіграє ринок ЄС та зростаючий сегмент яєчних продуктів.

На 2025 р. можна очікувати помірного відновлення за умови збереження каналів експорту й доступності кормів, однак фактор війни лишається головним ризиком.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження підтверджує, що економічна безпека окремого підприємства аграрного сектору прямо впливає на рівень економічної безпеки регіону та держави в цілому. Одним із ключових її елементів є продовольча безпека, забезпечення якої значною мірою залежить від ефективності функціонування агропромислового комплексу.

Установлено, що проблематика економічної безпеки на рівні підприємства, регіону та країни загалом є достатньо опрацьованою у наукових джерелах. Водночас подальшого вивчення потребують питання методичного забезпечення оцінювання економічної безпеки окремих галузей та підприємств, оскільки сукупність чинників впливу є галузево диференційованою.

Через війну виробництво зміщується із традиційних «яєчних» регіонів сходу та півдня до центральних і західних областей, де створюються нові або розширюються існуючі потужності.

Експорт стає ключовим елементом кон'юнктури. Розширення доступу на ринки ЄС і Великої Британії забезпечує додатковий попит і валютні надходження, але потребує балансування із внутрішньою продовольчою безпекою та стабільністю цін.

За оцінками галузевих аналітиків, за умов збереження підтримки експорту, інвестицій у модернізацію та відносної макроекономічної стабільності, ринок яєць України до 2030-х років може зростати зі середньорічним темпом $\sim 1\text{--}1,5\%$, головним чином за рахунок розширення переробки та експорту.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ДП «ПТАХОФАБРИКА ЛОЗУВАТСЬКА» В КОНТЕКСТІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1 Організаційно-економічні параметри функціонування ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

Птахівнича галузь України перебуває на етапі активного розвитку, а вироблювана ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» продукція — столове яйце — досягла стадії зрілості (піку) свого життєвого циклу. Це пояснюється тим, що за умов відносно низьких доходів населення яйце залишається одним із найбільш доступних і водночас поживних продуктів харчування, що забезпечує високу стабільність попиту. Водночас загострення конкуренції у секторі зумовлює необхідність для виробників шукати шляхи зниження виробничих витрат, мінімізації сезонних коливань та освоєння нових ринкових ніш.

Аналізуючи матеріали, можна помітити, що грошові потоки підприємства мають стійку тенденцію до зростання, попри окремі незначні коливання. Це дозволяє охарактеризувати життєвий цикл ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» як стадію піднесення (зростання), для якої притаманні розширення обсягів реалізації, зміцнення ринкових позицій та освоєння нових напрямів збуту.

Ключовим критерієм результативності системи управління персоналом виступає економічна ефективність, що передбачає досягнення вищих трудових результатів за незмінного рівня витрат на утримання та забезпечення діяльності працівників.

Таблиця 2.1 - Оцінка ефективності управління персоналом на ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2024р до 2023р	
						Абсолютне, тис. грн.	Відносне , %.
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	72398	141697	228055	197645	284747	87102	44,07
Чистий фінансовий результат: прибуток	15997	54123	22283	4637	65801	61164	1319,04
Адміністративні витрати	2385	3474	4434	4594	5826	1232	26,82
Витрати на збут	6067	12804	23842	18752	25553	6801	36,27
Всього витрат на управління	8452	16278	28276	23346	31379	8033	34,41
Питома вага витрат на управлінських працівників у загальній собівартості продукції,%	11,67	11,49	12,40	11,81	11,02	-0,79	-6,69
Продуктивність праці, тис.грн./ос.	365,6	701,5	991,5	927,9	1276,9	349	37,61

Динаміка ключових фінансових та управлінських показників підприємства у 2020–2024 роках дає підстави говорити про істотну трансформацію структури витрат, результативності управління та загальної економічної стійкості. Кожен із показників демонструє певні тенденції, що дозволяють оцінити як внутрішні процеси підприємства, так і його реакцію на зовнішні економічні виклики.

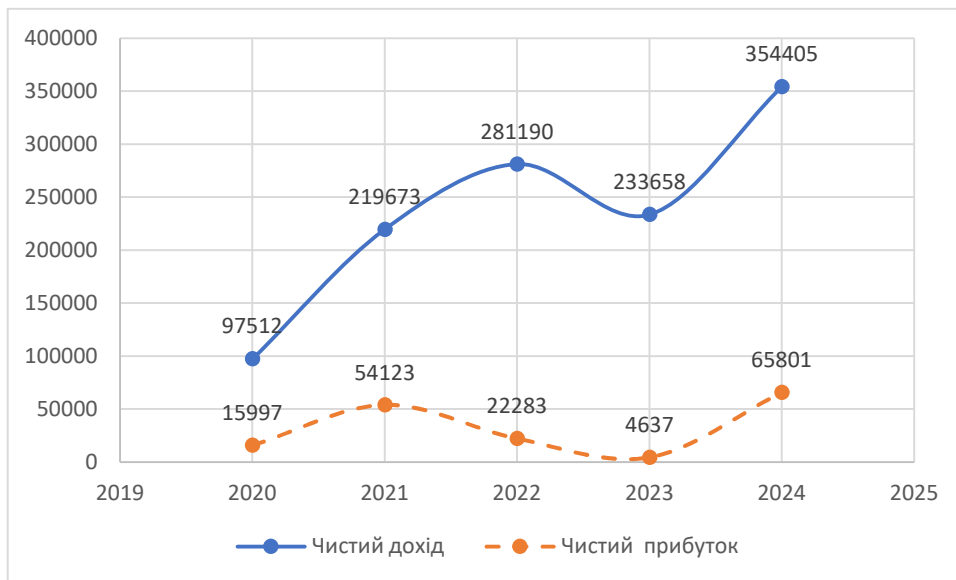

Рисунок 2.1.— Динаміка чистого доходу та прибутку

Протягом п'яти років собівартість продукції невинно зростає: з 72 398 тис. грн у 2020 р. до 284 747 тис. грн у 2024 р. Це більш ніж чотириразове збільшення, що свідчить про масштабну зміну структури та обсягів діяльності підприємства. Особливо вагомим є стрибок у 2024 році: +87 102 тис. грн, або +44,07% до рівня 2023 року. Таке зростання може бути зумовлене декількома факторами: подорожчанням енергоресурсів та кормів; збільшенням обсягу виробництва; розширенням технологічних потужностей; інфляційним тиском на ринку аграрної продукції. Водночас варто зауважити, що у 2023 році спостерігається короткострокове зниження собівартості, що може свідчити про тимчасові заходи оптимізації або корекцію виробничих циклів.

Прибуток підприємства має різко виражений хвилеподібний характер. Після стрімкого зростання у 2021 році та падіння у 2022–2023 роках, у 2024 році підприємство демонструє надзвичайно потужний прорив: прибуток зріс з

4 637 тис. грн до 65 801 тис. грн, що становить: +61 164 тис. грн, або +1319,04%.

Таке різке поліпшення результату є ознакою: відновлення попиту на продукцію; покращення цінової динаміки на ринку; зростання ефективності виробництва; результативності управлінських рішень, спрямованих на стабілізацію фінансового стану. Цей показник демонструє, що підприємство здатне адаптуватися до ринкових коливань і оперативно нарощувати прибутковість після кризових періодів.

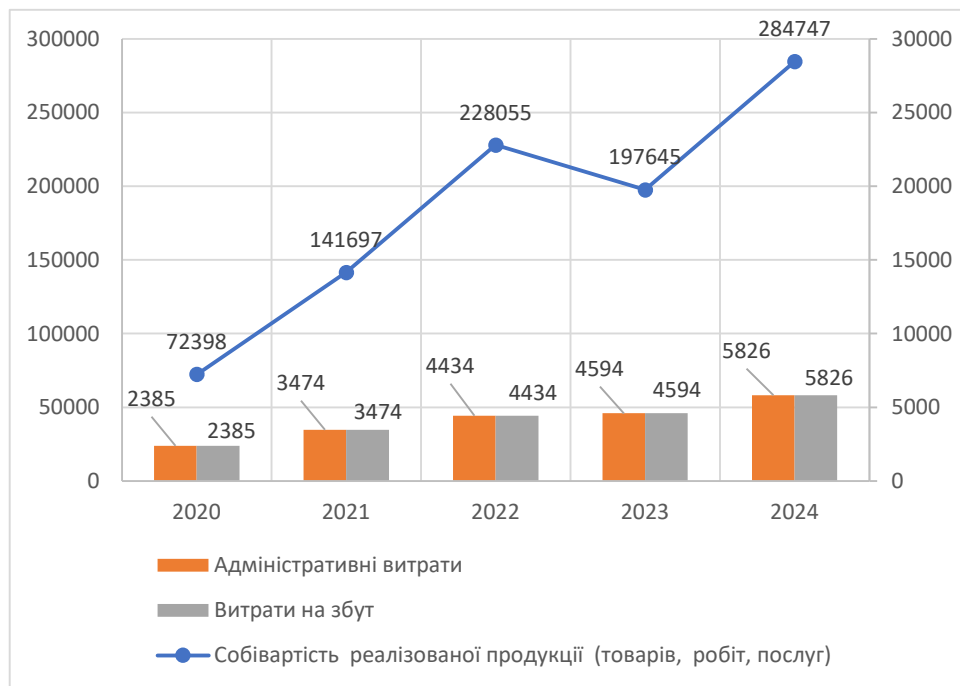

Рисунок 2.2.— Динаміка витрати підприємства

Адміністративні витрати зростають рівномірно щороку, що характерно для підприємства, яке розширюється та модернізує управлінські функції. У 2024 році вони становили 5 826 тис. грн, що на 1 232 тис. грн або 26,82% більше, ніж у попередньому році. Зростання адміністративних витрат може бути наслідком: підвищення заробітних плат керівного персоналу; залучення нових спеціалістів; цифровізації системи управління; збільшення витрат на обслуговування адміністративного апарату. Ці витрати є інвестиційними, оскільки їхня частина спрямована на підвищення конкурентоспроможності управлінських процесів.

Витрати на збут упродовж аналізованого періоду суттєво зросли: з 6 067 тис. грн у 2020 р. до 25 553 тис. грн у 2024 р. Зростання у 2024 році склало 36,27%. Це свідчить про: активізацію маркетингових заходів; пошук нових ринків збуту; збільшення логістичних витрат; розширення транспортної інфраструктури. Підприємство очевидно нарощує свою ринкову активність і прагне зайняти стійкі позиції на конкурентному ринку.

Сумарні витрати на управління у 2024 році становили 31 379 тис. грн, збільшившись на 8 033 тис. грн або 34,41%. Цей показник логічно корелює зі зростанням масштабів діяльності підприємства. Чим більшим стає виробництво, тим більше ресурсів необхідно для координації процесів, контролю, планування та маркетингової підтримки.

Незважаючи на загальний ріст витрат на управління, їхня частка в собівартості зменшилася з 11,81% у 2023 р. до 11,02% у 2024 р. Це свідчить про: підвищення ефективності використання управлінських ресурсів; зростання виробництва темпами, вищими за темпи зростання адміністративних витрат; вдосконалення організаційної структури. Від’ємна динаміка у $-0,79$ в.п. є позитивним сигналом щодо оптимізації управлінської діяльності.

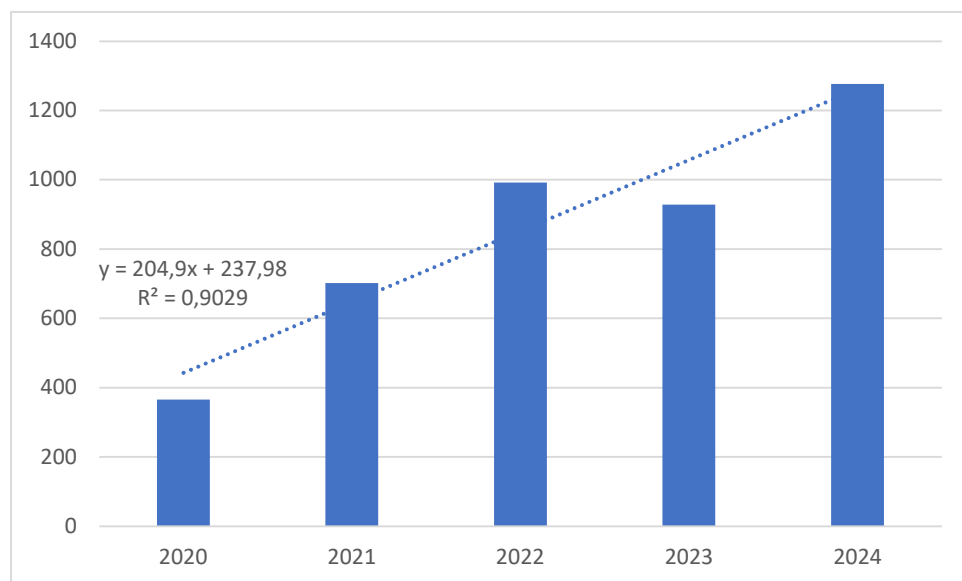

Рисунок 2.3. – Динаміка продуктивності праці

Продуктивність праці демонструє стабільно висхідний тренд: з 365,6

тис. грн/особу у 2020 р. до 1 276,9 тис. грн/особу у 2024 р. Це означає зростання в 3,5 рази. Приріст у 2024 році становить 349 тис. грн/особу (+37,61%).

Зростання продуктивності є результатом: модернізації виробничих процесів; оптимізації чисельності працівників; підвищення кваліфікації персоналу; ефективного мотиваційного механізму.

Цей показник є ключовим доказом результативності системи управління персоналом і свідчить про її успішне функціонування.

Як бачимо, аналіз показників діяльності підприємства у 2020–2024 роках демонструє системне зростання як витрат, так і фінансових результатів, що є характерною ознакою підприємства, яке активно розвивається. Наявність значного зростання прибутку у 2024 році свідчить про підвищення ефективності виробництва та оптимальність прийнятих управлінських рішень. Підприємство демонструє здатність до адаптації в умовах високої конкуренції та економічної мінливості.

Особливо важливою є тенденція зростання продуктивності праці, що підтверджує правильність стратегії управління персоналом - одного з визначальних факторів економічної безпеки підприємства.

2.2. Комплексна діагностика фінансової складової економічної безпеки підприємства

Фінансова складова економічної безпеки підприємства є ключовим елементом його стабільного функціонування, оскільки саме фінансові ресурси забезпечують можливість підтримання поточної діяльності, модернізації виробництва, реалізації інвестиційних проектів та забезпечення конкурентних переваг. Для комплексної оцінки необхідно проаналізувати джерела формування фінансових ресурсів, їх структуру та динаміку змін у досліджуваному періоді.

Першим етапом аналізу виступає оцінювання темпів приросту фінансових ресурсів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА». Дослідження їхнього руху упродовж останніх років дає можливість виявити ключові тенденції розвитку підприємства, оцінити масштаби залучення капіталу, його структуру та ефективність використання. Саме такий підхід дозволяє окреслити потенційні ризики та загрози фінансовій безпеці, а також визначити напрями зміцнення фінансової стійкості.

Графічна інтерпретація даних наочно демонструє загальну динаміку фінансових ресурсів та дозволяє оцінити інтенсивність їх зростання або зниження у різні роки. Візуалізація тенденцій є надзвичайно важливою, адже вона дає змогу простежити як довгострокові тренди, так і короткострокові коливання, що безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки підприємства.

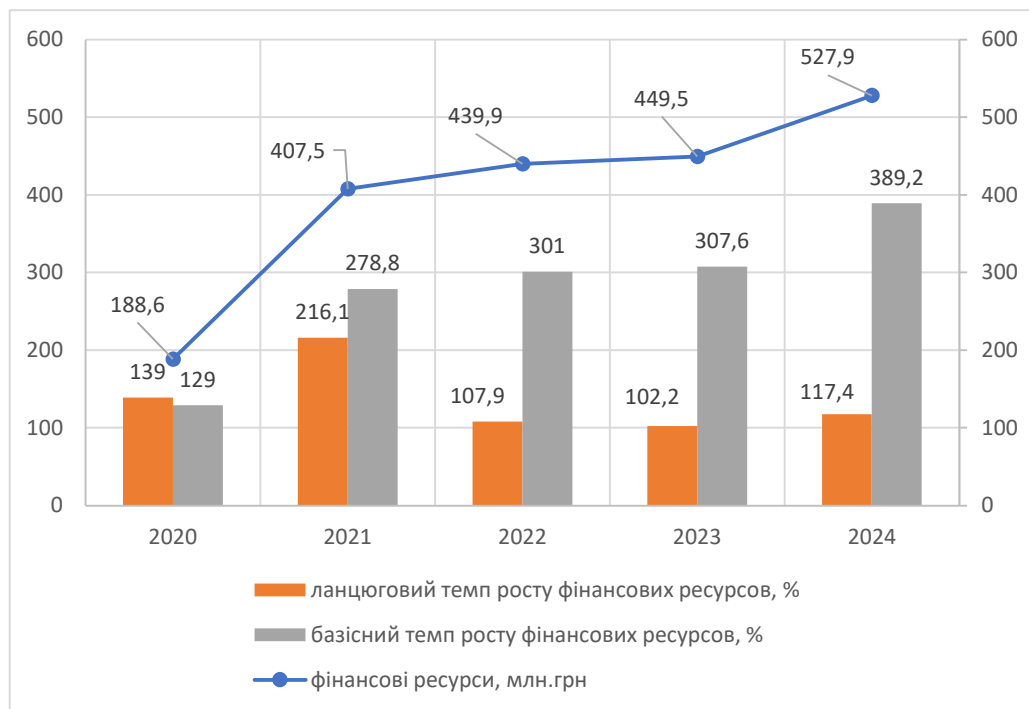

Рисунок 2.4. – Динаміка абсолютного розміру та темпів росту фінансових ресурсів

Таким чином, аналіз представленого матеріалу дозволяє: визначити загальні масштаби фінансових можливостей підприємства; оцінити

стабільність та безперервність надходження фінансових ресурсів; ідентифікувати періоди пришвидшеного або уповільненого розвитку; сформувати підґрунтя для подальшої оцінки фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

Результати попередньої оцінки свідчать, що динаміка фінансових ресурсів є важливим індикатором рівня економічної безпеки підприємства, адже вона прямо впливає на здатність суб'єкта господарювання протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, забезпечувати стабільність виробництва та планувати стратегічний розвиток.

Аналіз динаміки фінансових ресурсів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» дає підстави стверджувати про наявність стійкої тенденції їх зростання протягом досліджуваного періоду. Зокрема, якщо на кінець 2020 року обсяг фінансових ресурсів становив 188,6 млн грн, то наприкінці 2024 року він досяг уже 527,9 млн грн. Таким чином, за п'ятирічний період їх розмір збільшився на 339,3 млн грн, що відповідає приросту на 179,9%, тобто майже у 1,8 рази.

Розраховані базисні та ланцюгові темпи приросту дають змогу простежити нерівномірність цього процесу. Найбільш інтенсивне зростання зафіксовано у 2021 році, коли фінансові ресурси збільшилися на 216,1% порівняно з 2020 роком, що в абсолютному вимірі становило +218,9 млн грн. У наступні роки — 2021–2024 рр. — темпи приросту сповільнилися, однак загальна динаміка зростання зберігалася, що свідчить про стабільне нарощування фінансової бази підприємства.

Традиційно збільшення фінансових ресурсів розглядається як позитивна ознака розвитку підприємства, адже воно може відображати: розширення масштабів виробництва; зміцнення позицій на ринку та збільшення обсягів реалізації; підвищення ділової активності; накопичення внутрішніх джерел фінансування.

Таблиця 2.2 - Оцінка динаміки розміру та складу фінансових ресурсів ПТАХОФАБРИКИ у 2024 році, тис. грн.

Пасив	На початок з 2024 року		На кінець 2024 року		Відхилення		
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%	в.п.
I. Власний капітал							
Зареєстрований капітал	1689	0,38	1689	0,32	0	100,00	-0,06
Капітал у дооцінках	194729	43,32	194219	36,79	-510	99,74	-6,53
Додатковий капітал	9824	2,19	9824	1,86	0	100,00	-0,32
Резервний капітал	206	0,05	206	0,04	0	100,00	-0,01
Нерозподілений прибуток	139636	31,07	205693	38,97	66057	147,31	7,90
Всього власного капіталу	345166	76,79	410967	77,85	65801	119,06	1,06
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Довгострокові кредити банків	0	0	25615	4,85	25615	-	4,85
Всього довгострокових зобов'язань	0	0	25615	4,85	25615	-	4,85
III. Поточні зобов'язання							
Короткострокові кредити банків	55463	12,34	44643	8,46	-10820	80,49	-3,88
Поточна кредиторська заборгованість:							
за товари, роботи, послуги	20892	4,65	10490	1,99	-10402	50,21	-2,66
за розрахунками з оплати праці	667	0,15	18	0,00	-649	2,70	-0,14
за одержаними авансами	471	0,10	1479	0,28	1008	314,01	0,18
Інші поточні зобов'язання	26817	5,97	34672	6,57	7855	129,29	0,60
Всього поточних зобов'язань	104310	23,21	91302	17,30	-13008	87,53	-5,91
Всього фінансових ресурсів	449476	100	527884	100	78408	117,44	0,00

Разом із тим, на практиці не завжди приріст фінансових ресурсів є індикатором покращення фінансового стану. Іноді він може бути наслідком нарощування позикового капіталу, що веде до підвищення фінансових ризиків, погіршення ліквідності та зростання залежності від зовнішніх кредиторів.

Саме тому, після констатації загального тренду зростання, наступним кроком комплексного аналізу фінансової складової економічної безпеки є вивчення структури фінансових ресурсів та джерел їх формування. Такий підхід дозволить з'ясувати, чи забезпечене підприємство власними коштами, чи, навпаки, у своєму розвитку надмірно спирається на зовнішні джерела фінансування.

У 2024 році власний капітал підприємства демонструє зростання з 345 166 тис. грн на початок року до 410 967 тис. грн на його кінець, що становить приріст на 65 801 тис. грн або 19,1%. Питома вага власного капіталу у загальній структурі пасиву зросла на 1,06 в.п., досягнувши 77,82%, що свідчить про підвищення фінансової стійкості.

Найвагоміший вплив на приріст власного капіталу мав показник нерозподіленого прибутку, який збільшився на 66 057 тис. грн (темп зростання - 147,31%). Це вказує на достатній рівень прибутковості діяльності підприємства та політику реінвестування.

Інші складові власного капіталу залишилися незмінними (зареєстрований, додатковий, резервний капітал), окрім капіталу у дооцінках, який зменшився на 510 тис. грн, що відобразилося у скороченні його питомої ваги на 6,53 в.п. Таким чином, підвищення ролі власного капіталу є позитивним чинником економічної безпеки, оскільки підприємство менше залежить від позикових джерел і має достатній внутрішній резерв для фінансування розвитку.

На початок року довгострокові зобов'язання були відсутні, тоді як на кінець 2024 року підприємство залучило 25 615 тис. грн довгострокових кредитів банків, що становить 4,85% структури пасиву. Такий крок може мати

двоєке трактування: позитивний аспект: довгострокове кредитування дає можливість інвестувати в модернізацію та розширення виробництва; ризики: зростає кредитне навантаження та залежність від зовнішніх джерел, а отже - і фінансові ризики.

Сума поточних зобов'язань зменшилася з 104 310 тис. грн до 91 302 тис. грн, тобто на 13 008 тис. грн (-12,47%), а їх питома вага скоротилася на 5,91 в.п.

Короткострокові кредити: зменшення на 10 820 тис. грн (-19,5%); питома вага кредитів зменшилася з 12,34% до 8,46%. Це зменшує ймовірність фінансової нестабільності та знижує ризики ліквідності.

Рух за статтями кредиторської заборгованості є різноспрямованим:

- за товари, роботи, послуги — зменшення на 10 402 тис. грн (-50,21%), що свідчить про більш своєчасні розрахунки з контрагентами;
- за розрахунками з оплати праці - скорочення на 649 тис. грн (-2,7%), що є позитивним фактором соціальної стабільності;
- за одержаними авансами - збільшення на 1 008 тис. грн (у 3,14 рази), що відображає зростання попиту та збільшення передплат;
- інші поточні зобов'язання - суттєве зростання на 7 855 тис. грн (129,29%), що може бути пов'язане з податковими чи іншими обов'язковими платежами.

Загальний обсяг фінансових ресурсів збільшився з 449 476 тис. грн до 527 884 тис. грн, тобто на 78 408 тис. грн (темп зростання — 117,44%). Зростання фінансових ресурсів здійснюється переважно за рахунок власного капіталу, а не за рахунок короткострокових позик, що є важливим індикатором стабільності фінансової складової економічної безпеки.

Таким чином, фінансова стабільність підприємства посилилася, що підтверджує збільшення власного капіталу і зниження частки поточних зобов'язань. Залучення довгострокового кредиту свідчить про інвестиційну активність підприємства, проте потребує контролю, щоб не погіршити структуру капіталу. Зменшення короткострокових кредитів і кредиторської

заборгованості підвищує платоспроможність і ліквідність. Зростання авансів і інших поточних зобов'язань потребує додаткового моніторингу, оскільки може впливати на маневреність коштів. Загалом структура капіталу у 2024 році свідчить про зміцнення економічної безпеки, адже частка власного капіталу сягає понад 77%.

Підсумовуючи результати дослідження, слід наголосити, що структура джерел фінансування ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» у 2024 році вирізняється високою часткою власного капіталу, що свідчить про значний рівень фінансової автономії підприємства та мінімальну залежність від зовнішніх кредиторів. Така ситуація загалом позитивно впливає на фінансову стійкість, однак може мати й стримувальний ефект на рентабельність власного капіталу, оскільки надмірна концентрація власних ресурсів часто призводить до уповільнення темпів зростання прибутковості. Це, у свою чергу, формує певну неоднозначність щодо впливу поточної структури капіталу на рівень економічної безпеки підприємства, що потребує додаткового аналітичного опрацювання у подальших підрозділах.

З огляду на це, логічним наступним етапом комплексної оцінки ефективності використання фінансових ресурсів є аналіз показників рентабельності, які дозволяють визначити результативність функціонування підприємства та ефективність управління його капіталом (рис. 2.5).

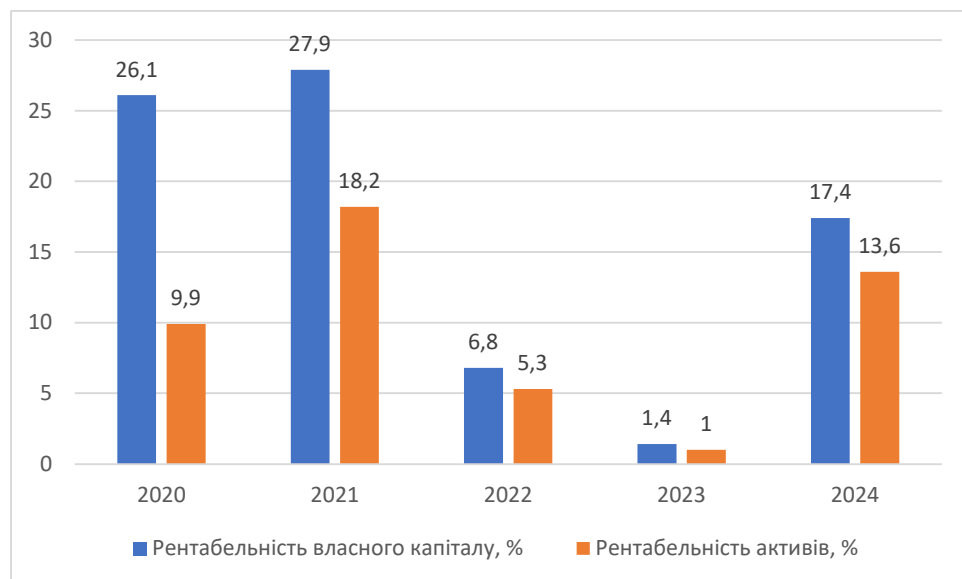

Рисунок 2.5 – Динаміка показників рентабельності капіталу птахофабрики, %

У 2023 році ефективність господарської діяльності ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» виявилася найнижчою за весь досліджуваний період. Це підтверджується рівнем рентабельності капіталу, який склав лише 1%. Таким чином, кожна гривня капіталу, інвестована в активи підприємства, забезпечувала лише 1 копійку прибутку, тоді як у 2020–2021 роках цей показник досягав відповідно 9,9 коп. та 5,3 коп. Дані за 2024 рік свідчать про певне покращення ситуації: рентабельність капіталу зросла до 13,5%, однак вона все ще не відповідає рівню докризових 2020–2021 років. Виявлена динаміка зумовлює потребу у ґрунтовному аналізі причин зниження прибутковості капіталу та визначенні факторів, що сприяли її частковому відновленню.

З огляду на те, що підприємство характеризується значною часткою власного капіталу у структурі фінансових ресурсів, рівень рентабельності власного капіталу є нижчим порівняно з рентабельністю сукупного капіталу. Так, у 2022 році акціонери отримали 6,8 коп. прибутку на кожную гривню власного капіталу, що на 21,2 коп. менше, ніж у 2021 році, та на 19,3 коп. менше порівняно з 2020 роком.

Найменше значення рентабельності власного капіталу — 1,4% — було зафіксовано у 2023 році. На нашу думку, ключовою причиною такого зниження стало суттєве зростання частки власних джерел фінансування в загальній структурі капіталу, що обмежило можливості використання ефекту фінансового важеля. Водночас у 2024 році відбулося істотне покращення показників: рентабельність власного капіталу зросла на 16 відсоткових пунктів і досягла 17,4%, що слід розцінювати як позитивну тенденцію у підвищенні ефективності використання власних фінансових ресурсів.

Водночас комплексна оцінка економічної безпеки підприємства передбачає не лише аналіз показників прибутковості, а й дослідження ефективності використання капіталу, зокрема через показники його оборотності. Незважаючи на позитивні зміни в обсягах фінансових ресурсів та їх структурі, ці фактори самі по собі не гарантують ефективності їх залучення

та використання. У зв'язку з цим наступним етапом дослідження є аналіз показників оборотності капіталу, включаючи загальну оборотність та оборотність окремих його складових (рис. 2.6).

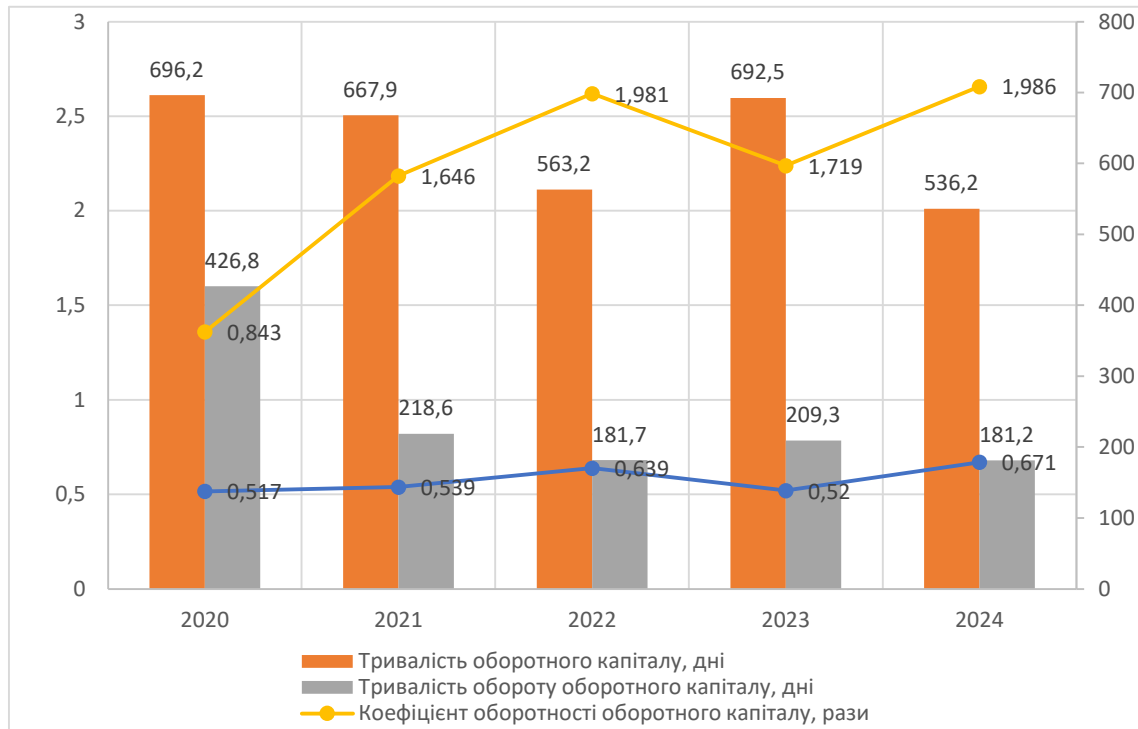

Рисунок 2.6 – Динаміка показників ефективності використання капіталу

Упродовж 2020–2024 років діяльність ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» характеризувалася недостатнім рівнем ефективності використання залученого капіталу. На це вказують значення коефіцієнта оборотності активів, які протягом усього аналізованого періоду не перевищували одиниці, що свідчить про відсутність повного обороту активів. Так, у 2020 році активи підприємства оберталися лише на 51,7%, що на 15,4 відсоткових пункти менше порівняно з показником 2024 року. Відповідно, тривалість одного обороту активів у 2024 році скоротилася до 536,2 днів, що на 159,9 днів менше, ніж у 2020 році. Попри певне прискорення оборотності, такі значення вказують на повільну трансформацію вкладених ресурсів у виручку та загалом на неефективне використання капіталу.

Аналіз динаміки оборотності оборотного капіталу засвідчує наявність позитивних змін. У 2024 році підприємство досягло найвищого значення цього

показника за п'ятирічний період — оборотний капітал здійснив 1,986 обороту, що на 1,143 обороту перевищує рівень 2020 року. Водночас тривалість одного обороту оборотного капіталу скоротилася до 181,2 днів, що на 245,5 днів менше порівняно з початком аналізованого періоду. Незважаючи на суттєве покращення динаміки, абсолютні значення коефіцієнтів залишаються нижчими за нормативні, що свідчить про недостатню ефективність операційного циклу.

Узагальнюючи результати аналізу структури джерел фінансування та ефективності їх використання, слід відзначити поступове посилення фінансової автономії підприємства та зменшення його залежності від зовнішніх позикових ресурсів. Такий підхід сприяв формуванню відносно високого рівня рентабельності власного капіталу, що є важливою ознакою фінансової стійкості та одним із ключових індикаторів економічної безпеки. З огляду на це, рівень економічної безпеки підприємства з позиції використання фінансових ресурсів можна оцінити як задовільний.

Водночас, з урахуванням галузевих особливостей та технологічної специфіки виробничого процесу, показники оборотності активів і оборотного капіталу залишаються недостатніми. Це зумовлює необхідність виявлення внутрішніх резервів для прискорення оборотності, оптимізації обсягів запасів, скорочення тривалості операційного циклу та вдосконалення системи управління оборотними активами. Реалізація зазначених заходів сприятиме зростанню прибутковості діяльності та одночасному зміцненню економічної безпеки підприємства.

У наукових дослідженнях і практичній діяльності оцінювання фінансової стійкості зазвичай здійснюється на основі системи відносних показників. Водночас важливе аналітичне значення має показник власного оборотного капіталу, який відображає рівень забезпеченості підприємства власними фінансовими ресурсами для формування оборотних активів. Динаміку цього показника для досліджуваного підприємства наведено на рис. 2.7.

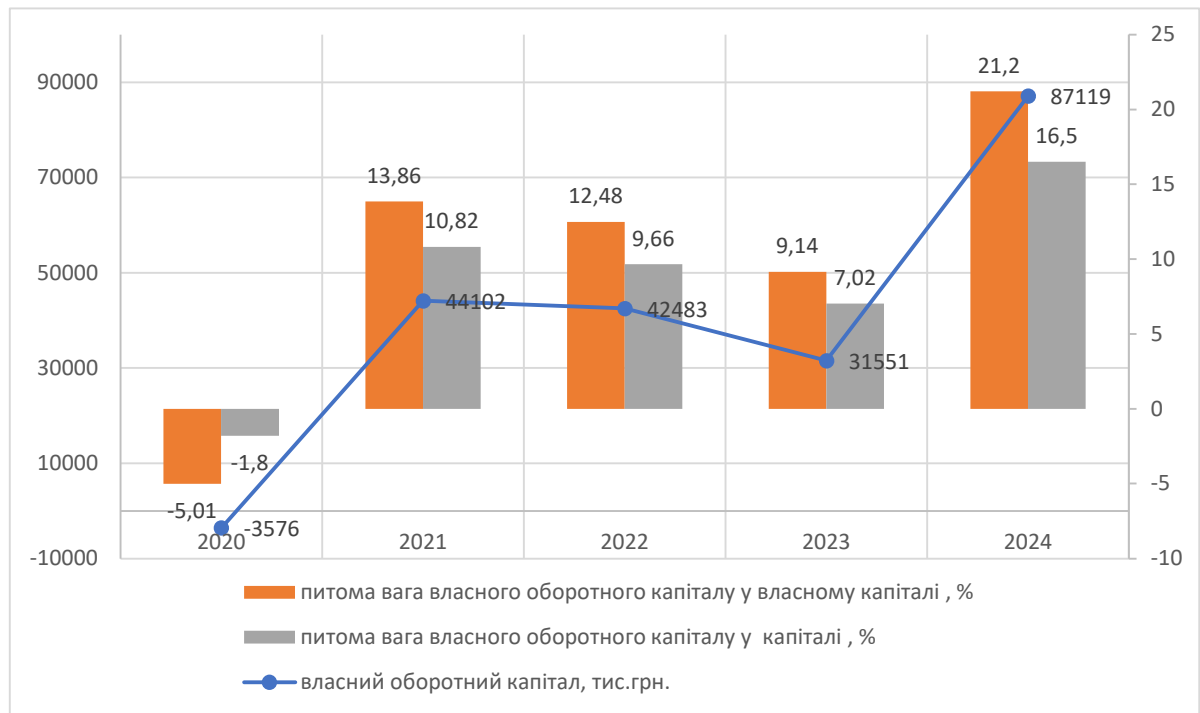

Рисунок 2.7 - Динаміка показника власного оборотного капіталу та його питомих ваг у власному капіталі і капіталі птахофабрики

Аналіз динаміки власного оборотного капіталу ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» упродовж 2020–2024 років дає підстави стверджувати, що фінансовий стан підприємства на кінець 2020 року був критичним. Від’ємне значення власного оборотного капіталу в сумі –3576 тис. грн засвідчувало порушення базових принципів фінансової стійкості, оскільки частина необоротних активів фінансувалася за рахунок поточних зобов’язань за відсутності довгострокових джерел, що не відповідає вимогам раціонального управління фінансами.

Починаючи з 2021 року, ситуація на підприємстві поступово поліпшувалася. Упродовж 2021–2024 років ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» змогло подолати кризовий стан, що підтверджується стійким зростанням величини власного оборотного капіталу. Станом на кінець 2024 року його обсяг досяг 87 119 тис. грн, що на 90 695 тис. грн перевищує рівень 2020 року та на 55 568 тис. грн — показник 2023 року. Одним із ключових чинників такого зростання стало залучення довгострокового банківського кредиту в сумі 25 615 тис. грн, що можна розглядати як

позитивний сигнал щодо фінансової надійності підприємства та рівня довіри з боку кредитних установ.

У 2024 році підприємство зафіксувало найвищі значення частки власного оборотного капіталу як у структурі власного капіталу, так і в загальному обсязі капіталу — 21,0% та 16,5% відповідно. Це свідчить про зростання фінансової гнучкості та посилення рівня захищеності господарської діяльності. Водночас варто зазначити, що за винятком кризового 2020 року, найменші значення власного оборотного капіталу спостерігалися у 2023 році.

Оскільки аналіз окремого показника не дозволяє сформулювати повну та об'єктивну оцінку фінансової стійкості підприємства, доцільним є подальше дослідження системи відносних показників у динаміці. Результати такого аналізу наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Оцінка динаміки відносних показників фінансової стійкості підприємства ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2024р до 2020р	
						тис. грн.	%
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,368	0,781	0,774	0,768	0,779	0,011	1,43
Коефіцієнт фінансової залежності	0,632	0,219	0,226	0,232	0,221	-0,011	-4,74
Коефіцієнт фінансового ризику	1,717	0,281	0,292	0,302	0,284	-0,018	-5,96
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,052	0,139	0,125	0,091	0,212	0,121	132,97
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	-0,031	0,331	0,299	0,232	0,488	0,256	110,34
Коефіцієнт покриття запасів	-0,178	1,219	2,167	0,956	2,861	1,905	199,27

Аналіз системи відносних показників фінансової стійкості свідчить про суттєве покращення фінансового стану підприємства у 2024 році порівняно з 2020 роком, а також про загальну тенденцію до зміцнення економічної безпеки у фінансовому вимірі.

Коефіцієнт фінансової незалежності у 2020 році становив 0,368, що вказувало на значну залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Починаючи з 2021 року, показник різко зріс і надалі залишався на стабільно високому рівні — у межах 0,768–0,781. У 2024 році коефіцієнт досяг значення 0,779, що на 0,011 або 1,43% перевищує рівень 2020 року. Така динаміка свідчить про формування фінансово автономної моделі розвитку підприємства та зниження ризиків втрати платоспроможності.

Обернений до нього коефіцієнт фінансової залежності демонструє протилежну тенденцію. Якщо у 2020 році його значення становило 0,632, тобто понад 63% капіталу було сформовано за рахунок позикових коштів, то у 2024 році показник знизився до 0,221. Відхилення становить $-0,011$ або $-4,74\%$, що підтверджує поступове скорочення кредиторської залежності та позитивно впливає на фінансову безпеку підприємства.

Коефіцієнт фінансового ризику, який характеризує співвідношення позикового та власного капіталу, у 2020 році мав критично високе значення — 1,717, що означало перевищення позикових коштів над власними майже у 1,7 рази. Упродовж аналізованого періоду спостерігається різке зниження цього показника, і у 2024 році він становив лише 0,284, що на 0,018 або 5,96% менше порівняно з 2020 роком. Це свідчить про істотне зменшення фінансових ризиків та підвищення стійкості підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2020 році мав від'ємне значення ($-0,052$), що вказувало на відсутність власного оборотного капіталу та обмежені можливості фінансового маневру. У наступні роки показник набув позитивної динаміки, а у 2024 році досяг значення 0,212, що на 0,121 або 132,97% більше, ніж у 2020 році. Це свідчить про зростання частки власного капіталу, вкладеного в оборотні активи, та підвищення фінансової гнучкості підприємства.

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами у 2020 році також був від'ємним ($-0,031$), що означало дефіцит власного оборотного капіталу. У 2024 році показник зріс до 0,488, перевищивши рівень 2020 року

на 0,256 або 110,34%. Така динаміка свідчить про повноцінне формування власних джерел фінансування оборотних активів і зменшення ризику поточної неплатоспроможності.

Особливо показовою є динаміка коефіцієнта покриття запасів. У 2020 році він мав критично низьке від'ємне значення ($-0,178$), що свідчило про повну залежність підприємства від короткострокових позикових ресурсів при формуванні запасів. У 2024 році коефіцієнт досяг рівня 2,861, що на 1,905 або 199,27% перевищує значення 2020 року. Це вказує на повне покриття запасів власним оборотним капіталом і високу фінансову стійкість підприємства.

З метою оцінювання рівня платоспроможності ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» у 2017–2021 роках було здійснено розрахунок показників ліквідності в динаміці. Результати проведених розрахунків узагальнено та подано на рисунку 2.8.

Аналіз свідчить, що платоспроможність підприємства упродовж досліджуваного періоду характеризувалася низькими значеннями коефіцієнта абсолютної ліквідності, які не досягали теоретично обґрунтованого нормативного рівня. Водночас простежується позитивна тенденція до його зростання. Станом на кінець 2021 року підприємство було спроможне негайно погасити 26,9% поточних зобов'язань за рахунок найбільш ліквідних активів. Це є найвищим значенням показника за аналізований період і може вважатися достатнім для підтримання прийнятного рівня поточної платоспроможності.

Коефіцієнт проміжної (швидкої) ліквідності відображає потенційну здатність підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання за умови своєчасного надходження коштів від дебіторів у повному обсязі. Динаміка цього показника дає змогу оцінити рівень фінансової надійності підприємства без урахування реалізації запасів та є важливим індикатором короткострокової фінансової стійкості.

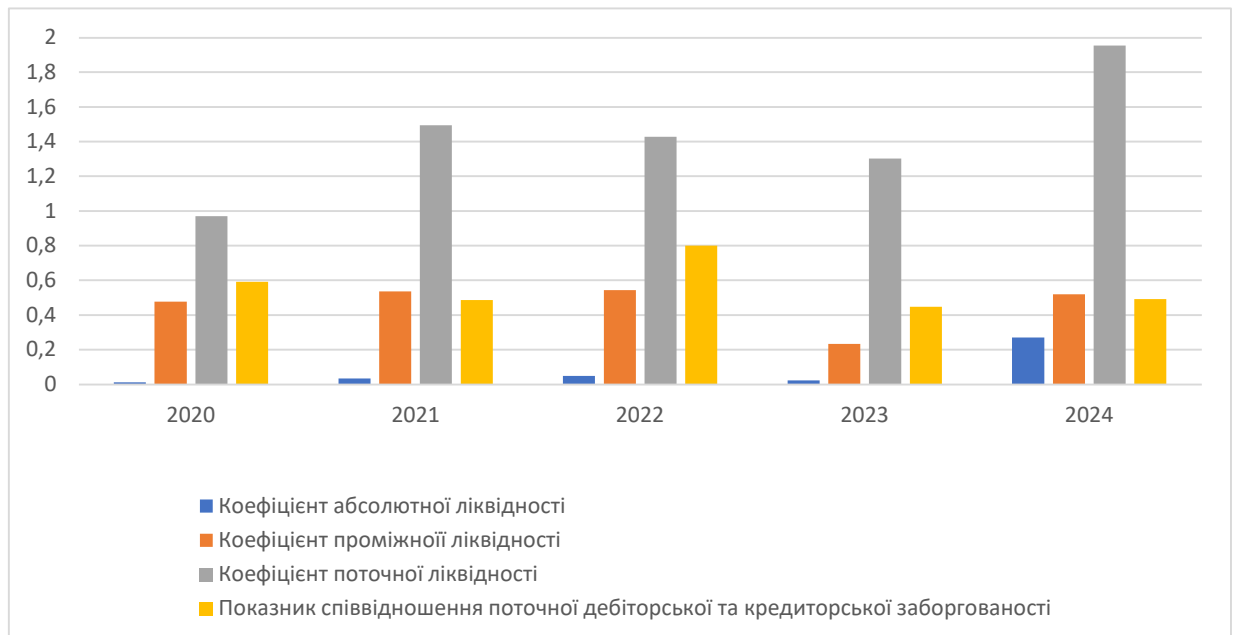

Рисунок 2.8 – Динаміка показників платоспроможності(ліквідності)

У такому разі ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» було б спроможне погасити близько 52% своїх поточних зобов'язань. Водночас протягом усього аналізованого періоду значення коефіцієнта проміжної ліквідності не досягало рекомендованого нормативного рівня 0,7–0,8, що свідчить про обмежені можливості підприємства щодо своєчасного погашення короткострокових боргів без залучення запасів.

Коефіцієнт поточної ліквідності відображає загальну спроможність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок оборотних активів. У 2020 році обсяг коштів, отриманих від реалізації оборотних активів, був недостатнім для повного покриття боргів, про що свідчить значення коефіцієнта покриття на рівні 0,97. Натомість у 2021–2024 роках підприємство демонструвало здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання, що підтверджується зростанням коефіцієнта поточної ліквідності. У 2024 році його значення досягло 1,954, що перевищує нормативний рівень і характеризує достатній запас фінансової стійкості.

Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей відображає обсяги коштів, залучених або вилучених з господарського обороту підприємства. Досягнення значення цього показника

на рівні 1 свідчить про збалансованість грошових потоків. Розраховані значення коефіцієнта для ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» у 2020–2024 роках засвідчують, що підприємство використовує ресурси своїх контрагентів для фінансування операційної діяльності. За своєю економічною суттю такі ресурси є безоплатними, однак у разі порушення строків розрахунків це може призвести до застосування штрафних санкцій та погіршення ділової репутації.

Узагальнюючи результати аналізу платоспроможності фабрики у 2020–2024 роках, можна зазначити, що підприємство загалом підтримувало прийнятний рівень ліквідності та платоспроможності, що позитивно впливає на фінансову складову його економічної безпеки.

2.3 Оцінювання виробничої та матеріальної складової економічної безпеки птахофабрики

Незважаючи на загалом позитивні результати оцінювання фінансової складової економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», у процесі аналізу було виявлено низькі темпи оборотності капіталу підприємства. Це зумовлює доцільність подальшого дослідження структури активів та ефективності їх використання в контексті виробничої й матеріальної складових економічної безпеки підприємства.

Початковим етапом такої оцінки є аналіз структури активів підприємства, результати якого відображено на рисунку 2.9.

Графічні дані, наведені на рисунку 2.9, ілюструють зміни у політиці підприємства щодо авансування капіталу в необоротні та оборотні активи. Слід відзначити, що упродовж 2020–2024 років структура активів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» зазнавала істотних змін і характеризується достатньо високою динамічністю, що свідчить про активний перегляд пріоритетів у використанні фінансових ресурсів.

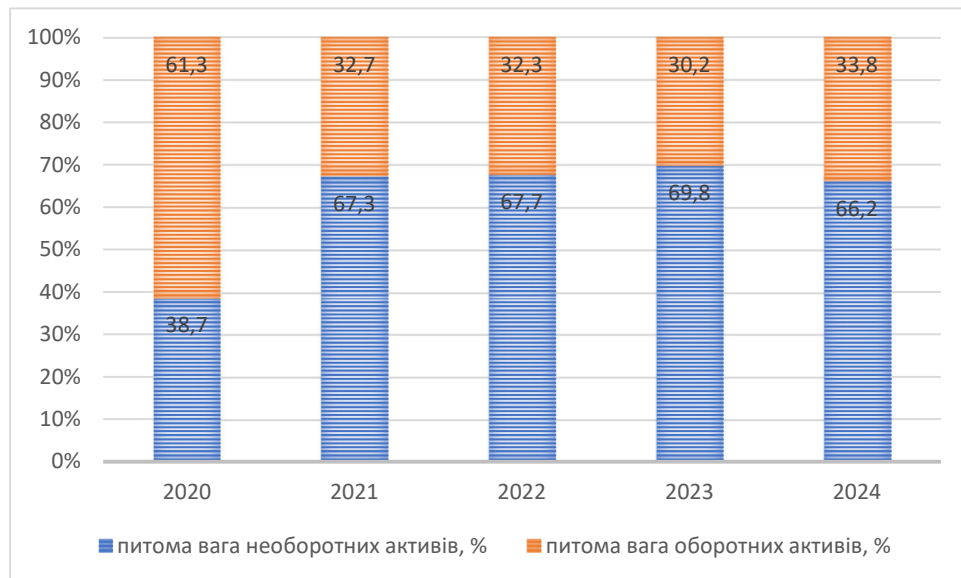

Рисунок 2.9 – Динаміка структури активів підприємства

Так, станом на кінець 2020 року було зафіксовано найменшу частку необоротних активів у структурі активів підприємства — 38,7%. У подальші роки, протягом 2021–2024 рр., спостерігається її поступове зростання, що заслуговує на позитивну оцінку, оскільки свідчить про нарощування та модернізацію виробничого потенціалу підприємства. На кінець 2024 року питома вага фінансових ресурсів, авансованих у необоротні активи, досягла 66,2%. Це означає, що значна частина капіталу зосереджена в активах з низькою швидкістю обороту, які безпосередньо не забезпечують швидке формування прибутку.

При аналізі напрямів використання фінансових ресурсів ключове значення має якість активів, у які вони інвестуються, адже саме вона визначає рівень ефективності їх використання та вплив на фінансові результати діяльності підприємства. У зв'язку з цим доцільно здійснити аналіз основних показників майнового стану ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» у 2020–2024 роках у динаміці, результати якого подано на рисунку 2.10.

Графічні дані, наведені на рисунку 2.10, характеризують майновий стан ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» як достатньо забезпечений. Насамперед слід відзначити високу питому вагу основних засобів у структурі активів підприємства.

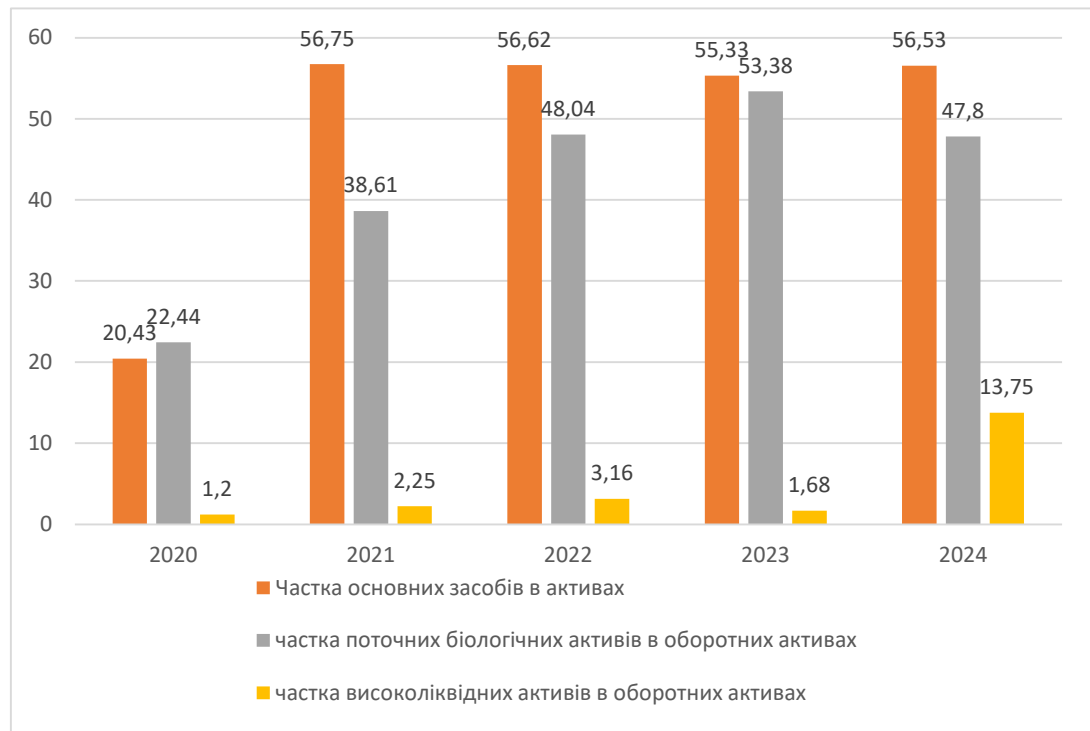

Рисунок 2.10 – Динаміка основних показників, що характеризують якість активів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

Станом на кінець 2024 року частка основних засобів зросла майже у 2,5 раза порівняно з відповідним показником 2020 року та досягла 56,53% загальної вартості активів, що слід оцінювати позитивно. Матеріалізовані активи меншою мірою зазнають негативного впливу інфляційних процесів, однак їм притаманний моральний знос, який за умов прискорення науково-технічного прогресу може суттєво впливати на ефективність їх використання. У цьому контексті ключовим показником якості основних засобів є рівень їх придатності, оскільки саме він дозволяє зробити обґрунтовані висновки щодо реального рівня виробничого потенціалу підприємства.

Про нарощування виробничого потенціалу підприємства також свідчить зростання частки поточних біологічних активів, зокрема поголів'я птиці, яке безпосередньо забезпечує виробництво основної продукції — яєць. Так, якщо на кінець 2020 року їх питома вага у загальній вартості активів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» становила 22,44%, то станом на кінець 2024 року вона зросла до 47,8%. Водночас, незважаючи на погіршення

показників фінансової складової економічної безпеки у 2023 році, частка поточних біологічних активів у складі оборотних активів у цей період була найвищою за весь аналізований період і досягла 53,38%.

Позитивною тенденцією є також зростання питомої ваги найбільш ліквідної форми активів — грошових коштів та їх еквівалентів, що безпосередньо впливає на рівень платіжної дисципліни підприємства. Станом на кінець 2024 року частка цього виду активів становила 13,75%, що на 12,55 відсоткових пунктів перевищує відповідне значення на кінець 2020 року.

Динаміка показників, які характеризують якість майнового стану ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», узагальнена та подана на рисунку 2.11.

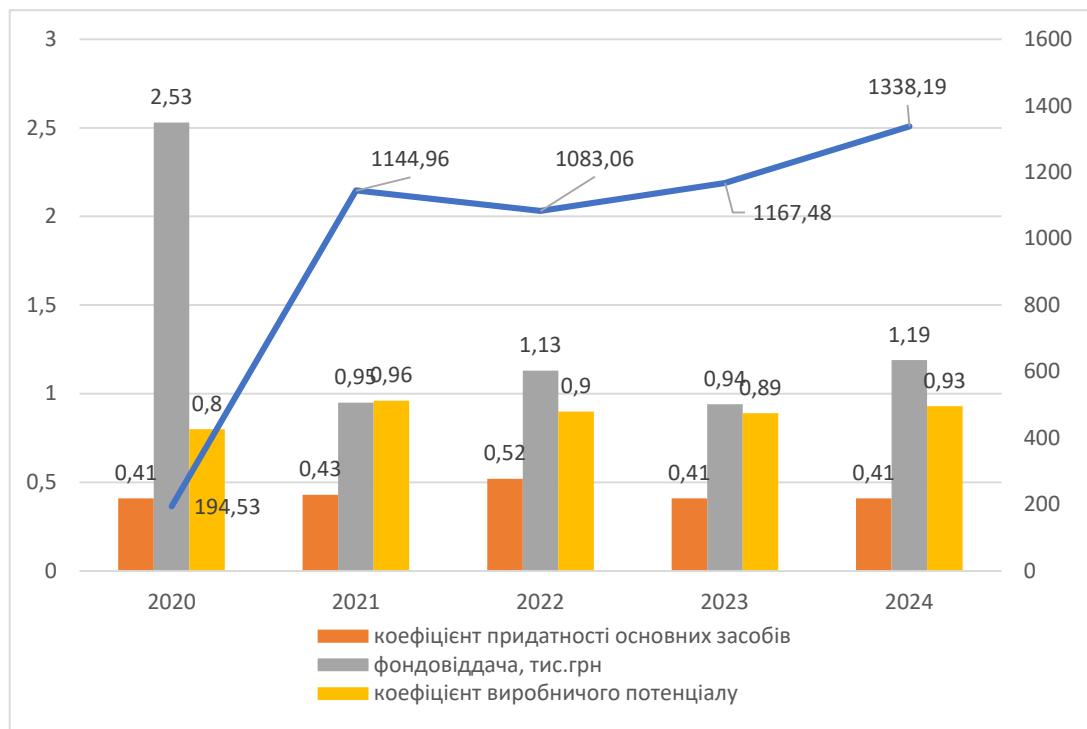

Рисунок 2.11 - Динаміка основних показників, що характеризують якість активів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

Як видно з рисунка 2.11, показник оснащеності праці виробничими основними фондами на ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» упродовж 2020–2024 років має стійку тенденцію до зростання, що загалом заслуговує на позитивну оцінку. Зокрема, у 2024 році на одного працівника підприємства

припадало 1 338,19 тис. грн вартості основних засобів, що на 1 143,66 тис. грн, або майже у 6,9 рази, більше порівняно з 2020 роком.

Водночас, оцінюючи динаміку фондоозброєності праці, слід зауважити, що її зростання було значною мірою зумовлене проведенням дооцінки основних засобів у 2021 році на суму 194 729 тис. грн. Фактично це нівелює реальне зростання даного показника у фізичному вимірі. Обґрунтуванням здійснення дооцінки стали девальвація національної валюти та високі темпи інфляції у 2021 році, що вимагало приведення балансової вартості основних засобів у відповідність до їх відновної вартості.

Динаміка показника фондовіддачі характеризується помірними коливаннями та вкрай низькими абсолютними значеннями. Так, у 2024 році фондовіддача становила 1,19 грн, тобто кожна гривня, інвестована в основні засоби, забезпечила лише 1,19 грн чистого доходу. Для підприємств харчової промисловості такі значення є економічно неприйнятними та свідчать про неефективне використання виробничих фондів, що негативно позначається на рівні економічної безпеки. Найвищого значення фондовіддачі було досягнуто у 2020 році — 2,53 грн, що на 1,34 грн, або більш ніж у два рази, перевищує рівень 2024 року.

У зв'язку з цим керівництву підприємства доцільно посилити контроль за обліком основних засобів, провести їх інвентаризацію та, у разі виявлення надлишкових або неефективно задіяних об'єктів, здійснити їх реалізацію. Крім того, доцільним є відображення основних засобів з урахуванням їх ринкової вартості з метою підвищення достовірності фінансової інформації.

Оцінка якості основних засобів ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» у 2020–2024 роках на основі коефіцієнта їх придатності дає підстави стверджувати, що проведена дооцінка не сприяла реальному підвищенню рівня придатності основних засобів, а, ймовірно, лише замаскувала її зниження. Водночас слід зазначити, що формування однозначних висновків виключно на підставі узагальнених показників є обмеженим і потребує більш глибокого аналізу складу та структури основних

засобів підприємства.

Оцінюючи коефіцієнт виробничого потенціалу з урахуванням зазначених застережень, найбільш інформативним слід вважати його значення у 2020 році, яке становило 0,8 і свідчило про наявність у підприємства достатньо високого виробничого потенціалу. Основу цього показника формують поточні біологічні активи — сільськогосподарська птиця, яка в процесі біологічних перетворень здатна генерувати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити економічні вигоди в інших формах. Слід підкреслити, що птахівництво є однією з найбільш скороспілих галузей тваринництва, яка за відносно незначних витрат праці та кормів забезпечує отримання високоякісної продукції у стислі терміни.

Висновки до розділу 2

У межах другого розділу проведено комплексну діагностику економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» на основі індикаторного підходу, що охоплює аналіз кадрово-інтелектуальної, фінансової, виробничої та майнової складових.

Результати оцінювання кадрово-інтелектуальної складової свідчать про її стійку позитивну динаміку. Це зумовлено зростанням продуктивності праці, підвищенням рівня оплати праці та поліпшенням ефективності використання персоналу. Поступове розширення кадрового потенціалу формує стабільні передумови для підтримання конкурентоспроможності підприємства.

Фінансова складова економічної безпеки демонструє посилення фінансової стійкості підприємства. Ключові показники майнового і фінансового стану вказують на збільшення частки власного капіталу у структурі джерел фінансування, що свідчить про зростання фінансової автономії. Поряд із цим підприємство утримує прийнятний рівень

рентабельності власного капіталу, що підтверджує ефективність використання фінансових ресурсів та здатність забезпечувати внутрішні потреби без надмірної залежності від зовнішніх джерел.

Виробнича та майнова складові також характеризуються позитивними змінами. Зокрема, простежується зростання фондоозброєності праці, підвищення рівня фондівіддачі, а також збільшення частки основних засобів у структурі активів. Такі тенденції вказують на оновлення матеріально-технічної бази та підвищення інтенсивності використання виробничого потенціалу.

Загалом результати аналізу свідчать, що підприємство має достатній рівень економічної безпеки за основними функціональними складовими та демонструє позитивні передумови для подальшого зміцнення свого економічного стану.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ОБҐРУНТУВАННЯ

3.1. Оцінка ймовірності банкрутства та обґрунтування системи індикаторів економічної безпеки підприємства

Важливим напрямом дослідження економічної безпеки є також оцінювання ймовірності банкрутства підприємства. Серед наявних методик у даному дослідженні обґрунтовано вибір дискримінантної моделі О.Терещенка, яка має низку переваг порівняно з традиційними вітчизняними підходами та відзначається вищою адаптованістю до умов функціонування українських підприємств.

Таблиця 3.1 - Показники дискримінантної моделі О. Терещенка для птахофабрики

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
x1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань	0,818	2,460	2,829	2,240	3,882
x2 – відношення валюти балансу до зобов'язань	1,582	4,564	4,426	4,309	5,782
x3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів	0,099	0,182	0,053	0,010	0,135
x4 – відношення прибутку до виручки	0,164	0,246	0,079	0,020	0,186
x5 – відношення виробничих запасів до виручки	0,202	0,151	0,068	0,129	0,075
x6 – відношення виручки до основного капіталу	0,517	0,539	0,639	0,520	0,671

У таблиці 3.1 наведено вихідні розрахункові показники, необхідні для застосування моделі прогнозування банкрутства О. Терещенка до діяльності ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА».

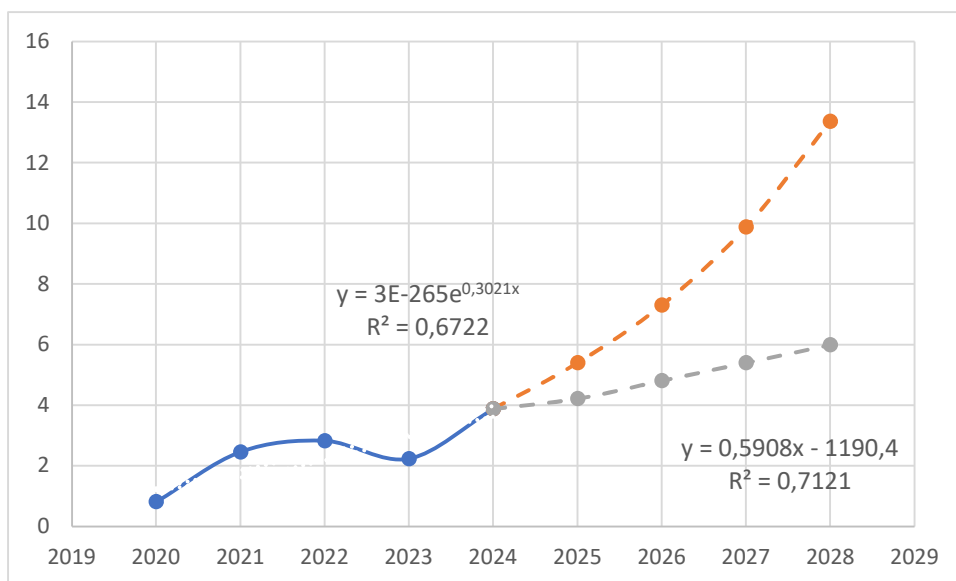

Рисунок 3.1 – Прогнозування показника дискримінантної моделі - відношення грошових надходжень до зобов'язань

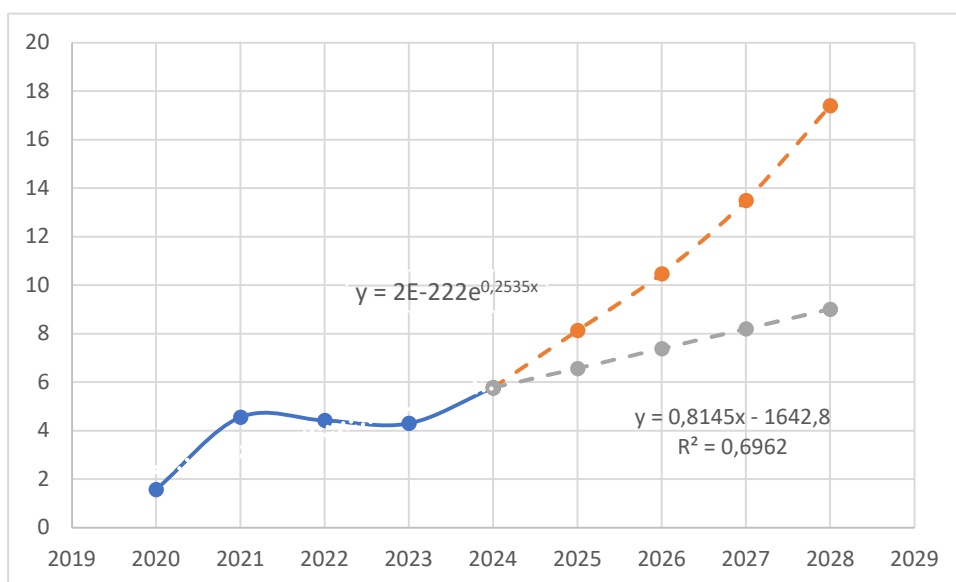

Рисунок 3.2 – Прогнозування показника дискримінантної моделі - відношення валюти балансу до зобов'язань

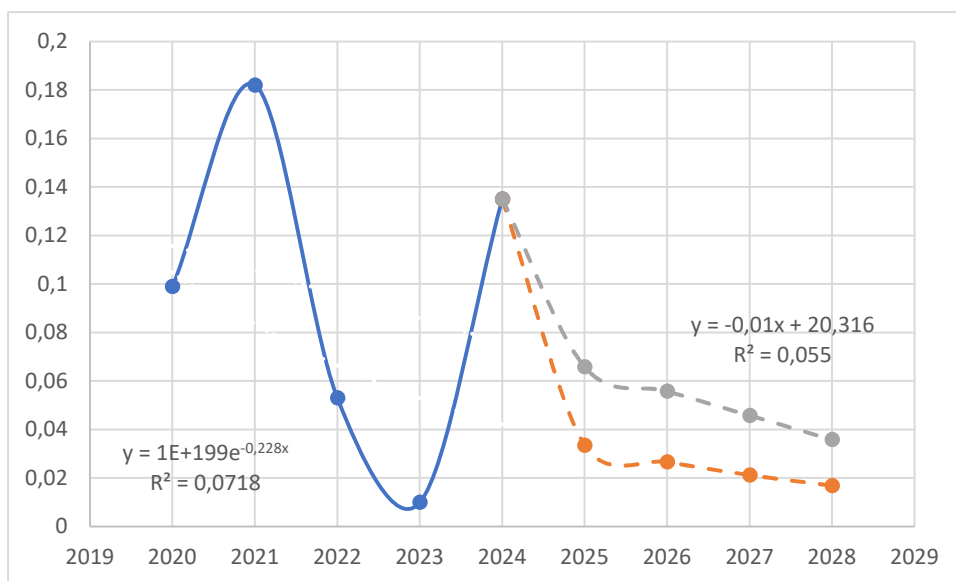

Рисунок 3.3 – Прогнозування показника дискримінантної моделі - відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів

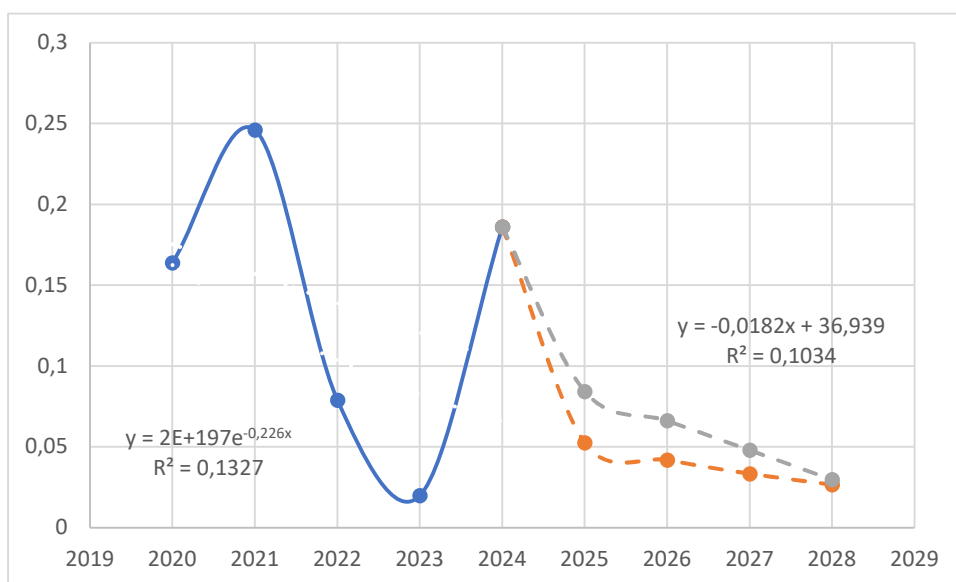

Рисунок 3.4 – Прогнозування показника дискримінантної моделі - відношення прибутку до виручки

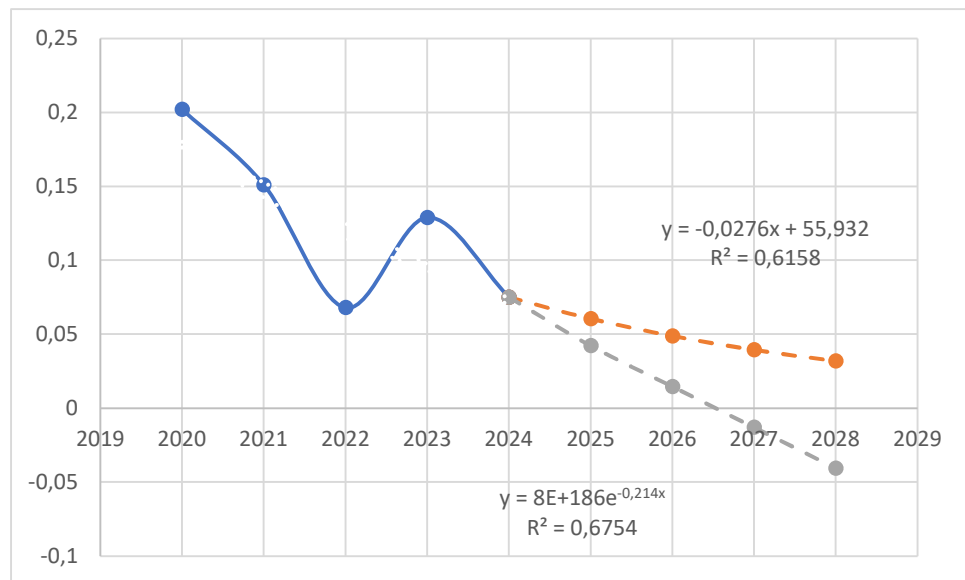

Рисунок 3.5 – Прогнозування показника дискримінантної моделі -
відношення виробничих запасів до виручки

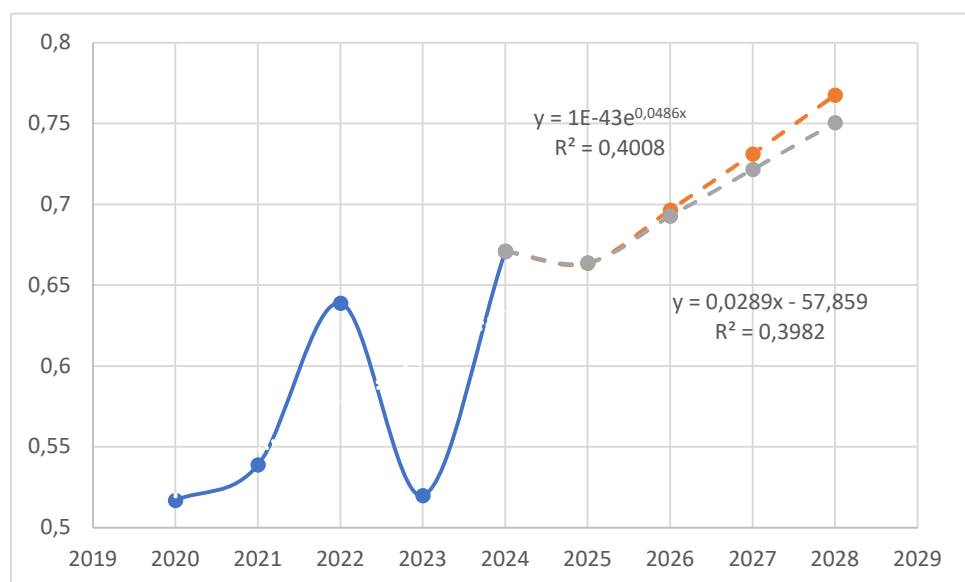

Рисунок 3.6 – Прогнозування показника дискримінантної моделі -
відношення виручки до основного капіталу

Як видно з динаміки Z-показника підприємства у 2020-2024 рр. перебувало у безпечній зоні і банкрутство йому не загрожує. З матриці оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за розрахованою моделлю О. Терещенка визначено, що діяльність підприємства є прибутковою, а фінансове становище є стабільним.

Узагальнюючи попередньо зроблені висновки щодо фінансової складової за аналізований період можемо стверджувати, що менеджмент підприємства реалізував фінансовий потенціал підприємства на достатньо високому рівні і тим самим забезпечив формування внутрішніх резервів економічної безпеки підприємства.

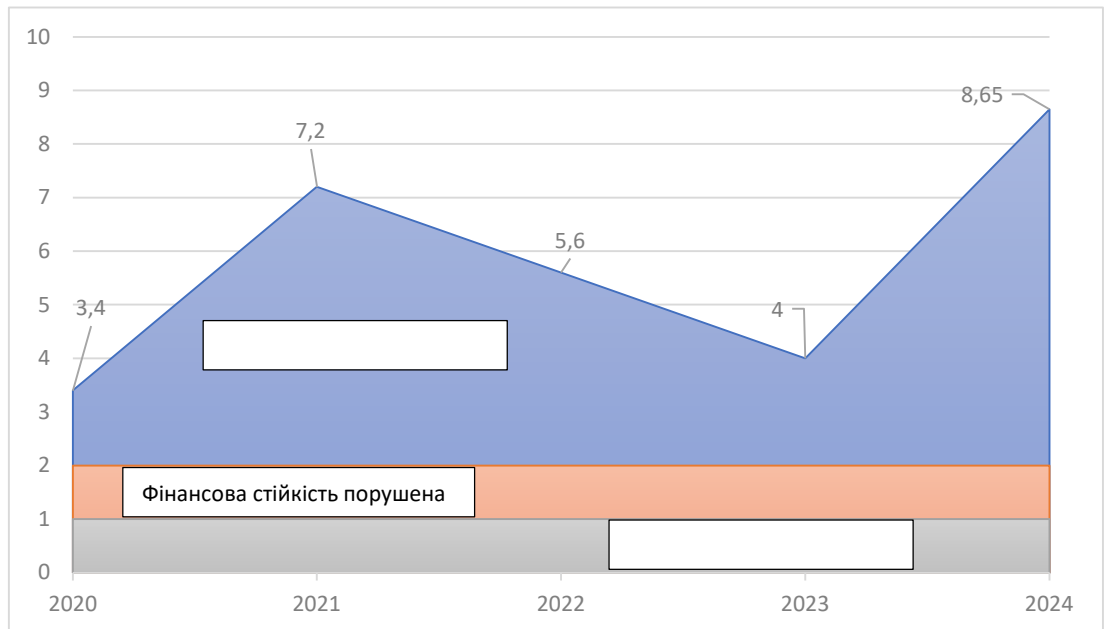

Рисунок 3.7 – Динаміка Z-показника для птахофабрики

На нашу думку, процес моделювання оцінювання рівня економічної безпеки підприємства доцільно реалізовувати поетапно. Зокрема, він має включати формування системи індикаторів, визначення для них характеристичних значень — оптимальних, порогових і граничних, здійснення нормалізації показників, обґрунтування вагових коефіцієнтів та розрахунок інтегрального показника економічної безпеки.

При формуванні сукупності показників для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» доцільно

використовувати систему збалансованих фінансових індикаторів, які відображають найбільш суттєві аспекти господарської діяльності підприємства та характеризують ступінь досягнення ним стратегічних цілей розвитку. Важливою умовою відбору показників є також можливість використання достовірної та доступної інформації, що перебуває у розпорядженні менеджменту підприємства та може бути оперативно залучена до аналітичного процесу.

Систематизовану сукупність індикаторів економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», яка включає 30 показників, а також їх відповідність окремим складовим економічної безпеки підприємства, наведено в таблиці 3.2.

Теоретичне обґрунтування моделювання інтегрального показника економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» здійснено у третьому розділі і з сформованої системи 30 показників економічної безпеки відберемо з кожної складової, на основі дослідження взаємозв'язків між ними.

Таблиця 3.2 - Система індикаторів економічної безпеки птахофабрики

Складова економічної безпеки	Індикатор економічної безпеки	Змінна
Кадрово-інтелектуальна (Y)	Фондоозброєність	Y ₁
	Середньомісячна заробітна плата	Y ₂
	Продуктивність праці	Y ₃
Ресурсно-технічна (Z)	Коефіцієнт покриття запасів	Z ₁
	Відношення виручки до основного капіталу	Z ₂
	Відношення виробничих запасів до виручки	Z ₃
	Коефіцієнт виробничого потенціалу	Z ₄
	Коефіцієнт придатності основних засобів	Z ₅
	Фондовіддача	Z ₆
	Частка поточних біологічних активів в оборотних активах	Z ₇
	Темп росту активів	Z ₈
Маркетингова (M)	Темп росту прибутку	M ₁
	Темп росту чистого доходу	M ₂
	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	M ₃
	Коефіцієнт оборотності капіталу	M ₄
	Часка експорту у виручці	M ₅

Продовження табл.3.2.

Складова економічної безпеки	Індикатор економічної безпеки	Змінна
Фінансова (X)	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	X ₁
	Коефіцієнт проміжної ліквідності	X ₂
	Коефіцієнт поточної ліквідності	X ₃
	Показник співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	X ₄
	Коефіцієнт фінансової незалежності	X ₅
	Коефіцієнт фінансового ризику	X ₆
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	X ₇
	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	X ₈
	Питома вага власного оборотного капіталу у капіталі	X ₉
	Відношення грошових надходжень до зобов'язань	X ₁₀
	Відношення валюти балансу до зобов'язань	X ₁₁
	Відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів	X ₁₂
	Відношення прибутку до виручки	X ₁₃
	Рентабельність власного капіталу	X ₁₄

Для здійснення розрахунків використано табличний процесор Microsoft Excel та вбудовані в нього статистичні функції. Результати дослідження взаємозв'язків між показниками складових економічної безпеки підприємства представлено у таблицях 3.3-3.5.

Таблиця 3.3 - Кореляційна матриця маркетингової складової економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛЮЗУВАТСЬКА»

	M ₁	M ₂	M ₃	M ₄	M ₅
M ₁	1				
M ₂	0,302	1			
M ₃	0,361	0,1215	1		
M ₄	0,661	0,102	0,713	1	
M ₅	0,477	-0,377	0,806	0,717	1

Згідно з розрахунковими даними, наведеними в таблиці 3.3, сукупність індикаторів маркетингової складової економічної безпеки птахофабрики характеризується низьким рівнем мультиколінеарності. Виняток становлять

показники M_3 та M_5 , між якими виявлено тісний кореляційний зв'язок. У зв'язку з цим з подальшого аналізу доцільно виключити індикатор «коефіцієнт оборотності оборотного капіталу», що дозволить уникнути дублювання інформації та підвищити аналітичну точність інтегральної оцінки.

Із восьми первинно відібраних індикаторів ресурсно-технічної складової економічної безпеки підприємства для подальших розрахунків залишено п'ять найбільш інформативних показників, а саме: коефіцієнт покриття запасів (Z_1), коефіцієнт виробничого потенціалу (Z_4), коефіцієнт придатності основних засобів (Z_5), частку поточних біологічних активів у структурі оборотних активів (Z_7) та темп зростання активів (Z_8).

Таблиця 3.4 - Кореляційна матриця ресурсно-технічної складової економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

	Z1	Z2	Z3	Z4	Z5	Z6	Z7	Z8
Z1	1							
Z2	0,923	1						
Z3	-0,943	-0,873	1					
Z4	0,694	0,407	-0,573	1				
Z5	0,359	0,436	-0,541	0,149	1			
Z6	-0,643	-0,313	0,666	-0,884	-0,249	1		
Z7	0,712	0,571	-0,672	0,420	-0,237	-0,525	1	
Z8	-0,243	-0,354	0,453	0,382	-0,174	-0,043	-0,515	1

Фінансова складова економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» є найбільш репрезентативною за кількістю індикаторів, що її характеризують, — до її складу первинно було включено 14 показників. Водночас результати кореляційного аналізу, наведені в табл. 3.5, свідчать про наявність тісного взаємозв'язку між окремими індикаторами, що зумовлює проблему мультиколінеарності.

З метою усунення її негативного впливу та підвищення достовірності інтегральної оцінки у межах фінансового блоку доцільно скоротити кількість показників, залишивши лише ті з них, які найбільш повно та інформативно відображають фінансовий стан підприємства.

Таблиця 3.5 - Кореляційна матриця фінансової складової економічної безпеки птахофабрики

	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14
X1	1,000													
X2	0,302	1,000												
X3	0,874	0,310	1,000											
X4	-0,265	0,522	-0,042	1,000										
X5	0,343	-0,039	0,733	0,221	1,000									
X6	-0,343	0,039	-0,733	-0,221	-1,000	1,000								
X7	-0,337	0,052	-0,727	-0,221	-1,000	1,000	1,000							
X8	0,729	0,242	0,968	0,080	0,878	-0,878	-0,873	1,000						
X9	0,739	0,262	0,972	0,082	0,867	-0,867	-0,862	1,000	1,000					
X10	0,792	0,242	0,969	0,118	0,829	-0,829	-0,825	0,980	0,980	1,000				
X11	0,665	0,093	0,929	0,056	0,929	-0,929	-0,926	0,987	0,982	0,966	1,000			
X12	0,332	0,704	0,372	-0,104	0,000	0,000	0,014	0,291	0,307	0,179	0,159	1,000		
X13	0,290	0,711	0,278	-0,124	-0,129	0,129	0,144	0,177	0,195	0,075	0,039	0,991	1,000	
X14	0,039	0,606	-0,076	-0,185	-0,465	0,465	0,478	-0,195	-0,176	-0,286	-0,328	0,878	0,930	1

У результаті для подальших розрахунків було відібрано п'ять ключових індикаторів: коефіцієнт абсолютної ліквідності (X_1), коефіцієнт проміжної ліквідності (X_2), показник співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості (X_4), коефіцієнт фінансової незалежності (X_5) та рентабельність власного капіталу (X_{14}).

Таблиця 3.6 - Кореляційна матриця кадрово-інтелектуальної складової економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

	Y1	Y2	Y3
Y1	1		
Y2	0,761	1	
Y3	0,872	0,959	1

За кадрово-інтелектуальною складовою економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» між окремими індикаторами виявлено тісний кореляційний зв'язок, що свідчить про високий рівень мультиколінеарності. У зв'язку з цим із даного блоку доцільно виключити індикатор Y3 — продуктивність праці, як такий, що дублює інформаційне навантаження інших показників.

Таким чином, на початковому етапі згортки системи індикаторів економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» було еліміновано 14 показників. Подальшим кроком є дослідження взаємозв'язків між рештою індикаторів з метою виявлення можливих кореляцій і, за необхідності, додаткового скорочення їх кількості.

У підсумку проведеного аналізу було сформовано фінальну систему з восьми ключових індикаторів економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», які використано для подальших розрахунків інтегрального показника (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 - Система індикаторів економічної безпеки
ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

№	Показники	Змінна
1.	Середньомісячна заробітна плата	Y_2
2.	Коефіцієнт виробничого потенціалу	Z_4
3.	Коефіцієнт придатності основних засобів	Z_5
4.	Коефіцієнт проміжної ліквідності	X_2
5.	Коефіцієнт фінансової незалежності	X_5
6.	Рентабельність власного капіталу	X_{14}
7.	Темп росту чистого доходу	M_2
8.	Коефіцієнт оборотності капіталу	M_4

Таким чином, сформована система індикаторів економічної безпеки птахофабрики переважно складається з показників-стимуляторів. Водночас окремі індикатори мають специфічні особливості: зокрема, коефіцієнт фінансової незалежності характеризується наявністю граничного обмеження, а показник середньомісячної заробітної плати виражений у вартісних одиницях виміру. З метою забезпечення їх порівнянності та коректності подальших розрахунків здійснюється стандартизація показників шляхом приведення їх до єдиного безрозмірного числового інтервалу на основі варіаційного розмаху — у межах від 0 до 1. Результати проведеної стандартизації індикаторів наведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 - Стандартизовані значення індикаторів економічної безпеки птахофабрики

Індикатори економічної безпеки	2020	2021	2022	2023	2024
Темп росту чистого доходу	0,259	1,000	0,316	0,000	0,482
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,000	0,143	0,792	0,019	1,000
Середньомісячна заробітна плата	0,000	0,194	0,444	0,523	1,000
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,000	1,000	0,625	0,563	0,813
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,000	0,182	1,000	0,000	0,000
Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,782	0,971	1,000	0,000	0,923
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,000	1,000	0,983	0,969	0,995
Рентабельність власного капіталу	0,932	1,000	0,204	0,000	0,604

Формування інтегрального показника економічної безпеки передбачає використання вагових коефіцієнтів, однак враховуючи значну кількість індикаторів вважаємо це недоцільним, оскільки питома вага окремого коефіцієнту за умови рівновеликого внеску становитиме 0,125.

Перерозподіл (тобто зменшення чи збільшення) не забезпечить суттєвих розбіжностей у значенні результуючого показника або нівелює внесок окремих з них.

Використовуючи метод сум обчислимо значення інтегрального показника економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» (рис.3.8-3.9).

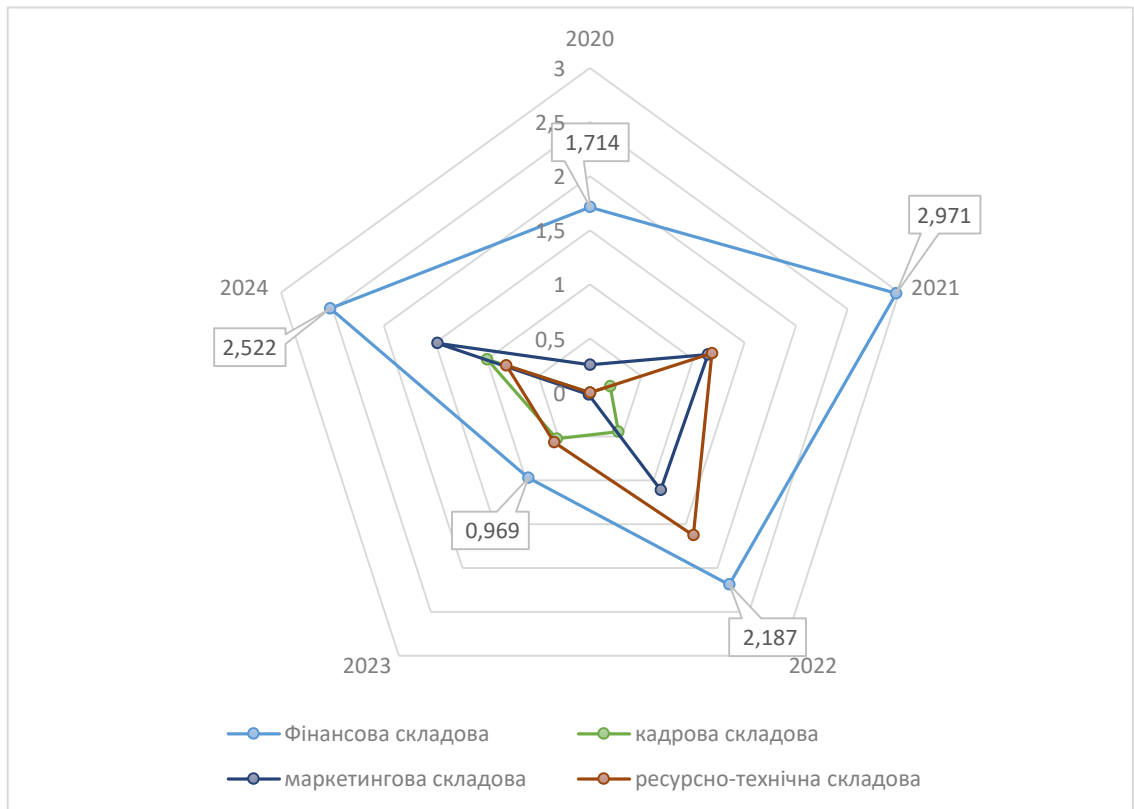

Рисунок 3.8 - Динаміка складових економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА»

Візуалізація складових економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», подана на рисунку 3.8, дає змогу зробити висновок, що визначальну роль у її формуванні відіграє фінансова складова, тоді як

найменший внесок забезпечує кадрово-інтелектуальна складова. Саме фінансові індикатори формують основу загального рівня економічної безпеки підприємства.

Найвищого значення фінансова складова досягла у 2021 році, коли її рівень становив 2,971. У 2024 році цей показник зменшився на 0,449, що свідчить про певне послаблення її впливу. У зв'язку з цим з метою підтримання належного рівня економічної безпеки доцільним є запровадження систематичного моніторингу ключових індикаторів з боку керівництва підприємства та своєчасне реагування на негативні зміни.

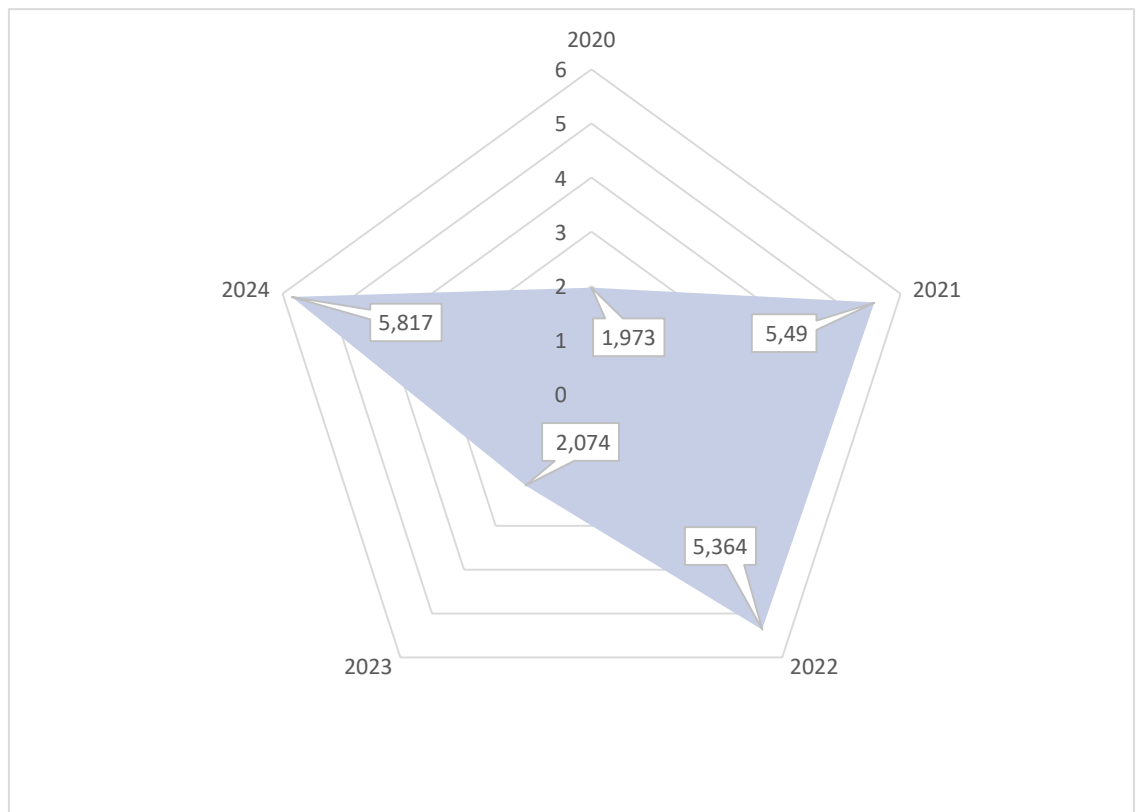

Рисунок 3.9 Динаміка інтегрального показника економічної безпеки

Аналіз динаміки інтегрального показника економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» засвідчує, що у 2024 році підприємство досягло найвищого рівня економічної безпеки за весь досліджуваний період 2020–2024 років. Так, значення інтегрального показника у 2024 році становило 5,817, що майже у 2,2 раза перевищує рівень

2023 року. Виявлену динаміку слід оцінювати як позитивну та таку, що свідчить про зміцнення економічної безпеки підприємства.

Водночас найнижче значення інтегрального показника економічної безпеки було зафіксовано у 2020 році і становило 1,973. Порівняно з ним у 2024 році показник зріс на 0,101, що підтверджує загальну тенденцію до поступового підвищення рівня економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА».

Отже, на основі отриманих результатів інтегрального показника економічної безпеки резервом її росту вважаємо підтримання на належному рівні фінансової складової та розвиток ресурсо-технічної складової економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА».

3.2. Диверсифікація діяльності як інструмент підвищення економічної безпеки

Диверсифікація діяльності підприємства передбачає впровадження нових напрямів господарювання, розширення асортименту продукції або, за необхідності, зміну виду діяльності загалом. Застосування такої стратегії дає змогу підприємству оперативно реагувати на коливання попиту на традиційну продукцію, адаптуватися до змін у споживчих уподобаннях та враховувати формування нових потреб ринку. Окрім цього, диверсифікація є важливим інструментом зниження загального рівня підприємницького ризику та мінімізації ймовірності втрати бізнесу в довгостроковій перспективі. Прийняття рішення щодо її реалізації потребує оцінювання очікуваної прибутковості нових видів діяльності порівняно з наявними можливостями у базовій галузі, а також аналізу рівня конкуренції на потенційному ринку та бар'єрів входу на нього.

Галузь птахівництва в Україні характеризується високими темпами розвитку та значною динамічністю. За технологічними можливостями,

темпами зростання економічних показників і здатністю залучати інвестиційні ресурси вона є більш мобільною порівняно з іншими галузями тваринництва. Виробники яєць активно нарощують обсяги виробництва та освоюють нові ринки збуту. Водночас розвиток галузі стримується низкою проблем, зокрема у сфері ціноутворення, кормозабезпечення, управління, сертифікації продукції та інтеграції у зовнішньоекономічні процеси, що ускладнює формування ефективної зовнішньоекономічної діяльності.

ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» є одним із лідерів ринку виробництва яєць у Західному регіоні України та спеціалізується на виробництві яєць у шкарлупі й меланжу. Водночас ринок яєць є перенасиченим і характеризується високим рівнем конкуренції з боку великих агрохолдингів. З огляду на масштаби діяльності підприємство не має можливості істотно впливати на ринкову кон'юнктуру або конкурувати з такими компаніями, як агрохолдинг «Авангард», який реалізує продукцію під торговою маркою «Квочка». На сучасному етапі проблему надвиробництва підприємство частково вирішує за рахунок експорту, проте постачання яєць до країн Європейського Союзу обмежується тарифними квотами та супроводжується значними нетарифними бар'єрами. Для експорту харчових яєць необхідно забезпечити відповідність виробництва стандартам ЄС, що передбачає модернізацію обладнання, переоснащення лабораторій, проходження комплексної сертифікації продукції, включно з оцінкою кормової бази, умов утримання птиці, методів перероблення, зберігання та транспортування.

На сьогодні ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» здійснює експортні поставки переважно до країн Африки, тоді як на ринки ЄС дозволено постачати лише яйця класу «В», оскільки застосовуваний спосіб утримання птиці не відповідає європейським вимогам. Водночас сучасні споживчі тенденції свідчать про зростання попиту на органічну продукцію, що зумовлює доцільність переорієнтації виробництва на системи вільного вигулу птиці. Такий підхід дозволяє суттєво підвищити ціну реалізації продукції,

розширити коло споживачів та створити передумови для виходу на європейський ринок.

З метою диверсифікації діяльності доцільним є впровадження інвестиційного проєкту зі створення пташника вільного виходу, який відповідатиме стандартам ЄС та забезпечить виробництво органічних яєць. У розпорядженні підприємства наявні вільні земельні ділянки для будівництва пташника, а також сільськогосподарські угіддя для вирощування, переробки та зберігання органічних кормів, що дає змогу суттєво скоротити обсяг початкових інвестицій. Виробництво органічної продукції регулюється Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» та відповідними нормативно-правовими актами у сфері безпечності харчових продуктів і благополуччя тварин.

Запропонований інвестиційний проєкт передбачає будівництво пташника для утримання 10 тис. голів курей-несучок та виробництво органічних яєць, які реалізовуватимуться у фірмовій екологічній упаковці для преміального сегмента споживачів. Вигідне географічне розташування виробничих потужностей, зокрема близькість до державного кордону, створює додаткові можливості для розширення ринків збуту. Після виходу на ринок органічної продукції та оцінювання його потенціалу масштаби виробництва можуть бути поступово збільшені з урахуванням отриманих результатів. При обґрунтуванні джерел фінансування запропонованого інвестиційного проєкту для ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» будемо виходити з результатів проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства (другий розділ дипломної роботи).

3.3 Обґрунтування економічної ефективності пташника вільного виходу

У розділі 3.2 запропоновано у якості диверсифікації виробничої

діяльності підприємства відкриття пташника вільного виходу, що вимагає здійснення інвестицій у основні засоби підприємства. потрібно відзначити, що власності підприємства знаходяться вільні земельні ділянки, призначення яких дозволяє їх використовувати з метою розширення виробничих потужностей і не потребує додаткових витрат.

Узагальнена інформація про потребу в фінансових ресурсах на реалізацію проекту представлено у табл.3.8.

Таблиця 3.8 - Структура початкових інвестицій на облаштування пташника вільного виходу

№	Стаття витрат	Сума, грн
1.	Лінія для годівлі	298000
2.	Лінія для напоювання	180000
3.	Яйце збиральна лінія	285000
4.	Комбікормова лінія	61000
5.	Витрати на реконструкцію пташника	154000
6.	Холодильні камери	є в наявності
7.	Транспортні засоби	є в наявності
8.	Основні засоби для завантаження кормів, сховища для їх зберігання	є в наявності
9.	Земельна ділянка	є в наявності
Всього потреби в початкових інвестиціях		680 000

Для визначення джерел фінансування пропонованого проекту визначимо, яку суму власних коштів може спрямувати ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» та доцільність залучення позикових коштів.

Станом на 31.12.2024 року ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» мало нерозподіленого прибутку у розмірі 205693 тис.грн, а потреба в коштах на фінансування інвестиційного проекту становить 680 тис.грн., а це 0,33% нерозподіленого прибутку.

Коефіцієнт забезпечення запасів власним оборотним капіталом ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» на кінець 2024 року склав 2,844, а це означає, що підприємство може спрямувати на інвестиційний проект власні кошти без загрози фактичному рівню економічної безпеки. З метою

забезпечення збалансованості грошових потоків в результаті спрямування коштів у розмірі 680 тис.грн. необхідно вжити заходів щодо прискорення інкасації дебіторської заборгованості.

Окрім початкових інвестицій необхідно визначити операційні витрати для реалізації проекту (табл.3.9).

Таблиця 3.9 - Операційні витрати на реалізацію інвестиційного проекту

№	Статті витрат	Сума, грн
1.	Витрати на придбання поточних біологічних активів (молодняк птиці 10000 голів)	620 000
2.	Корми	280 000
3.	Упаковка	6 200
4.	Заробітна плата (5 осіб)	45 000
5.	Нарахування на зарплату	9 900
6.	Електро- та водопостачання	4 000
7.	Інші витрати	4 000
8.	Постійні витрати (адміністративні, на збут)	4 000
Разом операційних витрат		973 100

Таким чином, загальна потреба в коштах на реалізацію інвестиційного проекту становить:

$$680\,000 + 973\,100 = 1\,653\,100 \text{ грн}$$

З метою оцінки ефективності інвестиційного проекту визначимо планові показники грошових потоків від його реалізації.

Таблиця 3.10 - Планові показники від реалізації проекту реалізацію інвестиційного проекту

Показники	сценарій		
	оптимістичний	реалістичний	песимістичний
Середня продуктивність птиці	315	300	290
Загальний обсяг виробництва в натуральних од. (шт.)	3150000	3000000	2900000
Середня ціна 1 кг яйця на експорт, грн	19,7	19	18
Валовий дохід, грн	6205500	5700000	5220000
Річні операційні витрати, грн	4857200	4857200	4857200

Плановий розмір прибутку, грн.	1 348 300	842 800	362 800
Валова рентабельність інвестиційного проекту, %	21,73	14,79	6,95

Отже, отримані показники валової рентабельності інвестиційного проекту за трьох сценаріїв, що враховують ризики зниження продуктивності птиці (інфекційні хвороби) та зниження ціни на яйця (наявні тенденції перевиробництва у світі) дозволяють зробити висновок про прийняття до реалізації проекту впровадження пташника вільного виходу.

Розрахуємо прогностні грошові потоки від інвестиційного проекту на 3 роки (табл.3.11).

Таблиця 3.11 - Прогнозування грошових потоків від функціонування пташника вільного виходу

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Інвестиції, тис.грн.	5 537 200	973 100	973 100
Прогностний індекс цін	1	1,06	1,05
Загальний обсяг виробництва, (кг)	3150000	3150000	3150000
Середня ціна 1 кг яйця на експорт, грн	19,7	19,7	19,7
Середня ціна 1 кг яйця на експорт з врахуванням росту цін, грн	19,7	20,9	20,7
Грошовий потік від реалізації яйця на експорт, грн	6205500	6577830	6515775

Розрахуємо термін окупності пропонованого проекту шляхом співставлення інвестицій за рік. Розмір планової виручки є більшим за початкові інвестиції:

$$62055000 > 5\,537\,200$$

Відповідно робимо висновок, що ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» повністю поверне інвестовані кошти у пташник вільного виходу, забезпечить підвищення ресурсно-технічної складової економічної безпеки підприємства, диверсифікацію господарської діяльності, зможе зміцнити свій експортний потенціал та підвищити рівень прибутковості.

Висновки до розділу 3

У роботі запропоновано та обґрунтовано процес формування економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Здійснено моделювання процесу оцінювання рівня економічної безпеки та визначено основні етапи його реалізації. Обґрунтовано принципи й вимоги до формування системи індикаторів економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», а також систематизовано їх сукупність у складі 30 показників із визначенням відповідності окремим складовим економічної безпеки підприємства.

З урахуванням необхідності посилення виробничої та матеріальної складових економічної безпеки, а також з метою реалізації експортного потенціалу підприємства, запропоновано впровадження інвестиційного проєкту з будівництва пташника вільного виходу птиці.

У межах дослідження сформовано та статистично обґрунтовано скориговану систему індикаторів економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», здійснено їх згортку та, з використанням методу сум, розраховано інтегральний показник економічної безпеки підприємства. Встановлено, що визначальний внесок у формування загального рівня економічної безпеки здійснює фінансова складова, тоді як кадрово-інтелектуальна має найменший вплив.

Крім того, визначено структуру початкових інвестицій, необхідних для облаштування пташника вільного виходу, а також операційні витрати, пов'язані з реалізацією інвестиційного проєкту. Розраховано планові показники результативності проєкту та здійснено прогнозування грошових потоків від функціонування пташника вільного виходу. Отримані результати підтверджують економічну доцільність і ефективність запропонованого

інвестиційного проєкту, що створює передумови для підвищення рівня економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА».

ВИСНОВКИ

Аграрний сектор економіки України характеризується високими темпами зростання обсягів виробництва, активним впровадженням інноваційних технологій, створенням нових робочих місць та займає провідні позиції за обсягами податкових надходжень, що визначає його як бюджетоутворюючий сектор національної економіки. Крім того, аграрний сектор забезпечує формування значної частки експортного потенціалу країни. Рівень економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання агросфери безпосередньо впливає на економічну безпеку регіону та держави загалом, важливою складовою якої є продовольча безпека, провідна роль у забезпеченні якої належить агропромисловому комплексу.

У процесі дослідження теоретичних і методологічних засад економічної безпеки підприємства та сучасних підходів до її оцінювання встановлено, що проблематика економічної безпеки підприємств, регіонів і держави достатньо ґрунтовно опрацьована у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених. Водночас актуальним залишається питання удосконалення умов забезпечення та методичних підходів до оцінювання економічної безпеки окремих суб'єктів господарювання з урахуванням галузевої специфіки, що зумовлено різною сукупністю та силою впливу внутрішніх і зовнішніх факторів.

На основі індикаторного методичного підходу проведено комплексну оцінку рівня економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» за її основними складовими. Підприємство спеціалізується на виробництві яєць з метою забезпечення внутрішнього ринку та здійснення експортних поставок. Узагальнення результатів оцінювання дозволило сформулювати такі висновки.

Індикатори кадрово-інтелектуальної складової економічної безпеки характеризуються позитивною динамікою, що проявляється у зростанні продуктивності праці та підвищенні середнього рівня оплати праці персоналу.

Фінансова складова економічної безпеки демонструє поступове зміцнення фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та досягнення достатньо високого рівня рентабельності власного капіталу. Водночас встановлено, що на кінець 2020 року підприємство перебувало у зоні економічної небезпеки, про що свідчить від'ємне значення власного оборотного капіталу на рівні –3576 тис. грн. Потенційні загрози економічній безпеці також пов'язані з порушенням платіжного балансу підприємства, стабілізація якого можлива за умови ефективної синхронізації грошових потоків. Крім того, виявлено незадовільний рівень оборотності капіталу з урахуванням галузевих особливостей, що зумовлює необхідність пошуку внутрішніх резервів її прискорення з метою підвищення прибутковості діяльності та рівня економічної безпеки у перспективі.

Індикатори виробничої та майнової складових економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» загалом мають позитивну динаміку, що проявляється у зростанні фондоозброєності та фондовіддачі основних засобів, а також у високій питомій вазі матеріалізованих активів у структурі майна підприємства. Про нарощування виробничого потенціалу свідчить зростання частки поточних біологічних активів, зокрема поголів'я птиці, яке безпосередньо забезпечує виробництво основної продукції. Станом на кінець 2024 року їх питома вага в активах підприємства досягла 47,8%.

Узагальнюючи результати оцінювання кадрової, фінансової, виробничої та матеріальної складових економічної безпеки ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА», зроблено висновок про доцільність розроблення власної методики її оцінювання. Це обумовлено тим, що традиційні системи показників є надмірно перевантаженими та характеризуються високим рівнем взаємозалежності індикаторів, що може призводити до спотворення результатів аналізу. У роботі теоретично обґрунтовано та апробовано удосконалений методичний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства, результати застосування якого засвідчили досягнення найвищого рівня економічної безпеки у 2024 році.

З урахуванням необхідності подальшого зміцнення виробничої та матеріальної складових економічної безпеки, а також реалізації експортного потенціалу підприємства, запропоновано та економічно обґрунтовано інвестиційний проєкт з будівництва пташника вільного виходу птиці. Доведено його економічну ефективність і доцільність впровадження.

У ході дослідження встановлено, що ринок яєць має потенціал до зростання як в Україні, так і у світі, що зумовлено сприятливими демографічними тенденціями, пов'язаними зі зростанням чисельності населення, а також відносною доступністю яєць як важливого джерела поживних речовин. ДП ПТАХОФАБРИКА «ЛОЗУВАТСЬКА» посідає лідируючі позиції на регіональному ринку, проте за масштабами діяльності не може повноцінно конкурувати з великими вертикально інтегрованими агрохолдингами, що актуалізує необхідність диверсифікації та стратегічного розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: від 16.01.2003, № 436-IV із змінами та доповненнями. Законопроекти. Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. 2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
2. Закон України «Про акціонерні товариства» України [Електронний ресурс]: (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 50-51, ст.384) Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. 2022. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
3. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2021-%D1%80>
4. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики від 18.05.2001 р. № 132.
5. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 . *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738
6. Адлер О.О. Оцінка ефективності управління персоналом підприємства на прикладі ПрАТ "Вінницький завод "Маяк" . *Причорноморські економічні студії*. 2024. Вип. 27(1). С. 101-105.
7. Арєф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств . К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 170 с.
8. Бізнес-планування в аграрних формуваннях: [Навч. посіб.] . Одеса: ЛЕРАДРУК, 2020. 219 с.
9. Білик І. Ю. Методичне забезпечення оцінки економічної безпеки підприємства . *Управління розвитком* . 2016. № 12. С. 51-53.
10. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки

про економіку. К., 2008. 48 с.

11. Волинчук Ю. Особливості формування та використання фінансових ресурсів підприємств . *Економічний аналіз*. 2015. С. С.96–101

12. Голович Н. М. Методика аналізу та оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств . *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2016. Т. 18, Вип. 3(1). С. 79-83.

13. Гончаров В. М. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємств АПК . *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. : Економічна*. 2020. № 4. С. 107-111.

14. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств [Текст]: монографія. К.: ННЦ, 2007. 578 с.

15. Гужевська Л. А. Дослідження основних моделей життєвого циклу підприємства . *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2015. Вип. 9. С. 39-43.

16. Довбня С. Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства . *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 88-97.

17. Економічна безпека бізнесу : [навч. посіб.] К. : КНЕУ, 2011. 511 с.

18. Єфремова Н. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства: їх склад та оптимізація структури . *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2016. № 3. С. 53-61.

19. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія .Львів :ЛігаПрес, 2015. 256 с.

20. Журавель М. Ю. Проблеми визначення сутності економічної безпеки підприємства . *Інноваційна економіка*. 2016. № 6. С. 340-343.

21. Зінов'єв Ф. В. Регіональна економічна безпека . *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. № 2(4). С. 88-95.

22. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. К.: Лібра, 2003. 280 с.

23. Колмакова О. М. Оцінка ефективності управління персоналом кадровою службою . *Вісник економіки транспорту і промисловості*. -2011. № 34. С. 370-374.

24. Комарівська Н. М. Державна політика участі України у забезпеченні світового ринку сільськогосподарською продукцією . *Ефективність державного управління*. 2023. Вип. 3. С. 288-299.

25. Комарова К.В. Соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку бізнесу на підприємствах України . *Інноваційна економіка*. 2022. № 5-6. С. 25-30.

26. Корнієнко Т. О. Методика оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств . *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 4. С. 336-342.

27. Коткова Н. С. Формування системи управління інноваційною активністю підприємств з позиції їх життєвого циклу . *Інноваційна економіка*. 2016. № 6. С. 93-100

28. Курган В.П. Економіка аграрних підприємств: навч. посібник. Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. 270 с.

29. Лубенець І. О. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства . *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2. С. 244-254.

30. Лучик М.В. Методико методологічні підходи до забезпечення економічної безпеки аграрної галузі . *Економічні науки. Серія "Облік і фінанси"*. 2016. Вип. 10 (3). С. 455—463.

32. Малюта Л.Я. Методологія формування комплексної системи економічної безпеки підприємства . *Економіка і управління*. 2020. № 4 (64). С. 50–57.

33. Марина А. С. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки країни в контексті фінансової інтеграції . *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2021. № 2. С. 112-117.

34. Марченко В. М. Економічна безпека підприємства за етапами

життєвого циклу . *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2022. № 13. С. 235-241

35. Маслак О. І. Управління економічним потенціалом підприємства на різних стадіях його життєвого циклу . *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2020. № 1. С. 201-212

36. Матюшенко О. І. Життєвий цикл підприємства: сутність, моделі, оцінка . *Проблеми економіки*. 2010. С.82–91.

37. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія . Харків: ІНЖЕК, 2006. 240 с

38. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: монографія. К.: КВІЦ, 1999. 462 с.

39. Отенко І.П., Іващенко Г.А., Воронков Д.К. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. . Х.: ХНЕУ, 2015. 251 с.

40. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія. К. : Київський ек-ний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

41. Пилипенко Н. М. Основні засади формування системи забезпечення економічно-безпечного розвитку сільськогосподарського підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6839>

42. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195с.

43. Сабецька Т. І. Формування організаційно-економічного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства . *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2023. Вип. 24(1). С. 140-144.

44. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції . *Інноваційна економіка*. 2016. № 6. С. 336-340.

45. Сендецька С. В. Дослідження українського ринку яєць та

яйцепродуктів . *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки.* 2023. Т. 19, № 81. С. 102-106.

46. Ситник Л. С. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник для студ. економічних спец. вищ. навч. закладів . Донецьк : ДонНУ, 2005.

47. Слав`юк Р. А. Фінанси підприємств: підруч. для студ. вищ. навч. закл. .К. : УБС НБУ, 2007. 550 с.

48. Тарасюк Г. М. Необхідність удосконалення продуктових стандартів, норм та нормативів при плануванні розвитку підприємств харчової промисловості . *Вісник Хмельницького національного університету.* 2008. № 4, т. 1 (114). 350 с.

49. Теленько В. В. Економічна безпека підприємства в системі безпеки держави . *Наукові праці МАУП.* 2016.

50. Утенкова К. О. Економічна безпека аграрного сектору: сутність та функціональні складові. *Агросвіт.* 2024. № 17. С. 42-47.

51. Фалович А. Дослідження сучасних напрямків визначення сутності економічної безпеки підприємства . *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2016. Вип. 1. С. 271–278.

52. Худік О. Корпоративне управління як система відносин учасників діяльності . *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.* 2016. № 2. С. 58-70

53. Черкасова С. О. Особливості формування та реалізації механізму управління процесом обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства . *Наука й економіка.* 2020. Вип. 4. С. 72-79.

54. Черняк Г. М. Формування механізму забезпечення економічної безпеки сучасних підприємств в контексті євроінтеграції . *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва.* 2021. № 1(1). С. 18- 22.

55. Чупіков А. А. Сучасні підходи до класифікації рівнів економічної безпеки та їх взаємовплив . *Економіка. Фінанси. Право.* 2023. № 5. С. 14-20.

56. Шевченко В. Напрямки використання фінансових ресурсів

підприємств . *Європейські перспективи*. 2020. С.126–133

57. Шинкар С. М. Методичний інструментарій формування та функціонування механізму забезпечення економічної безпеки промислового підприємства . *Наукові записки*. 2023. № 2. С. 153–160.

58. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: Монографія. К.: НІСД, 1997. 144 с.

59. Язлюк, Б. О. Теоретичні основи сутності та змісту соціально-економічної безпеки [Текст] . *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*; 2020. Том 16. № 1. С. 149-154.

60. Янишин Я. Оцінка стану продовольчої безпеки України. *Аграрна економіка*. 2022. Т. 9, № 3-4. С. 21-27.

61. Асоціація «Союз птахівників України» / URL: <http://www.poultryukraine.com>

62. Державна служба статистики України/ URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>

ДОДАТКИ